

**TÜRK HUKUK TARİHİ
ARAŞTIRMALARI**

Journal of Turkish Legal History

ISSN: 1306-6889

Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları

Journal of Turkish Legal History

Sayı 25-26, 2018 (Bahar-Güz)

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü	Fethi Gedikli (İstanbul Üniversitesi Sadri Maksudi Arsal Hukuk Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü)
Kurucular	M. Âkif Aydın, Mehmet Akman, Ekrem B. Ekinci, Fethi Gedikli, M. Macit Kenanoğlu, Mustafa Şentop, Mürteza Bedir
Yayın Kurulu	M. Âkif Aydın, Mehmet Akman, Ekrem B. Ekinci, Fethi Gedikli, M. Macit Kenanoğlu, Mürteza Bedir, Sami Erdem, Ayhan Ceylan, Cihan Osmanağaoğlu Karahasanoğlu
Danışma Kurulu	İdris Bostan (İstanbul Ü.), Feridun Emecen (İstanbul 29 Mayıs Üni.), Mehmet İpşirli (İstanbul Medipol Üni.), İsmail E. Erünsal (İstanbul 29 Mayıs Üni.), M. Emin Artuk (İstanbul Medipol Üni.), İbrahim Kâfi Dönmez (İstanbul 29 Mayıs Üni.), Kemal Beydilli (İstanbul 29 Mayıs Üni.), Engin Deniz Akarlı (İstanbul Şehir Üni.), Sevgi Gül Akyılmaz (Ankara Hacı Bayram Veli Üni.), Mustafa Avcı (Ankara Sosyal Bilimler Üni.), Yusuf Karakoç (Dokuz Eylül Üni.), Nevin Ünal Özkorkut (Ankara Üni.)
Editör	Fethi Gedikli
Yardımcı Editör	Ali Adem Yörük
Sekreterlik	Furkan Şahan
Baskı	Pelikan Basım, Odin Topkapı Center no: 28/1a, Topkapı / İstanbul Tel: 0212 613 79 55
Baskı Tarihi	Aralık 2019

Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları yılda iki sayı yayımlanan hakemli bir dergidir.
Dergide yer alan yazıların ilmî ve fikrî sorumluluğu yazarlarına aittir.

Yönetim

İstanbul Üniversitesi Sadri Maksudi Arsal
Hukuk Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Merkez Bina
Oda 58 Beyazıt/İstanbul/Türkiye
e-posta: hukuktarihimerkezi@istanbul.edu.tr

Bu sayı Sancaktepe Belediyesi'nin katkılarıyla basılmıştır.
Belediye Başkanı Av. Şeyma Döğücü'ye teşekkür ederiz.

Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları

Sayı 25-26 • 2018 (Bahar-Güz)

İçindekiler

Memlûkler Döneminde Fıkıh Eğitimi <i>Tuncay Başoğlu</i>	5
<i>Belgeler/Notlar</i>	
Hukuk Reformu Metinleri 5: Bonfils-Fauchille'in <i>Manuel</i> 'i Türkçe'ye Nasıl Aktarılmalı? - Ahmed Selahaddin İle Mahmud Esad Seydişehirî Arasında Bir Tercüme ve Terim Tartışması <i>Haz. Furkan Şahan</i>	61
Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Hukuk-ı Cezasının Esasıyla Terakkiyât-ı Tedriciyesi <i>Affan Osman - Haz. İbrahim Enes Onat</i>	87
Tanzimat Dönemi Ceza Kanunlarına Medhal: Kanun-ı Cezamızın Edvâr-ı Tekâmülü <i>Haz. Yasin Yılmaz</i>	103
Deniz Ticareti Hukuku Tarihine Medhal: Hukuk-ı Bahriye Tarihçesi <i>Kostaki Vayani - Haz. Rıdvan Abdurrahman Demirtaş</i>	161

TANZİMAT DÖNEMİ CEZA KANUNLARINA MEDHAL: KANUN-I CEZAMIZIN EDVÂR-I TEKÂMÜLÜ*

Haz. Yasin Yılmaz **

Mukaddime

Kavânîn-i cezaiye dahi bi'l-cümle hadisât-ı ictimaiyenin tâbi olduğu kanun-ı tekâmüle tebe'iyetten kurtulamamıştır, muhitin anasır-ı esasiyesi ve bilhassa adât, ahlak, teşkilat, terakkiyât-ı fikriye ve ilmiye, -diğer kavânîn hakkında olduğu gibi- kavânîn-i cezaiye üzerinde tesirini göstermekten hâlî kalmamıştır.

Hukuk-ı cezanın a'sâr-ı medideden beri geçirdiği tahavvülât, milel ve akvâm-ı muhtelifenin efkar ve hissiyatının inzimam ve telâhükü ile aldığı eşkal-i inkılabât bir çok alim ve mütehassısların tedkikatına esas ittihaz edilmiş ve bu yolda mühim eserler vücuda getirilmiştir.

* Yazarını tespit edemediğimiz "Kanun-ı Cezamızın Edvâr-ı Tekâmülü" başlıklı yazı dizisi, özellikle getirdiği tarihsel malzeme itibarıyla, Tanzimat dönemi ceza kanunlarıyla ilgili en detaylı çalışmadır. Ceride-i Adliye'nin 1916-1918 yıllarına ait sayılarında yayımlanan bu yazıların künyeleri şöyledir: Ceride-i Adliye, sy. 152, 31 Teşrin-i sâni 1332 (Kasım-Aralık 1916), s. 249-253; sy. 153, Kânun-ı evvel 1332 (Aralık 1916-Ocak 1917), s. 318-325; sy. 154-155, Kânun-ı sâni ve Şubat 1332 (Ocak-Şubat 1917), s. 416-427; sy. 156, Mart 1333 (1917), s. 480-496; sy. 157, Nisan 1333 (1917), s. 588-596; sy. 158, Mayıs 1333 (1917), s. 684-693; sy. 159, Haziran 1333 (1917), s. 780-790; sy. 163-167, Teşrin-i evvel-Teşrin-i sâni-Kânun-ı evvel 1333 - Kânun-ı sâni-Şubat 1334 (Ekim 1917-Şubat 1918), s. 1152-1174; sy. 168-170, Mart-Nisan-Mayıs 1334 (1918), s. 1332-1366. Çeviriyazıda kanun maddeleri, gerekçeler/belgeler, bunlarla doğrudan bağlantılı cümleler, makalelerin başındaki özetler (mukaddime, tahrir-i makalede istihdâf olunan nokta... gibi) çıkarılmış, sadece müellifin mütalaalarına yer verilmiştir. Yazı dizisinde bulunan belgeler, Dr. Öğr. Üyesi Ali Adem Yörük ile birlikte hazırladığımız Tanzimat dönemi ceza kanunlarına dair çalışmamızda yer alacaktır. Bu yazıyı okuyup tashihlerini paylaşan değerli hocama müteşekkirim.

** Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi, e-posta: yasinylmaz@erbakan.edu.tr

Bu saha-i mesai pek vâsi olup heman tarih-i beşeriyeti ihtiva eder. Ve netayic-i tedkikatın ma'kesi olan âsâr dahi o nispette olmak lazım gelir. Makalemizin hudud-ı tedkikini bu kadar tevsi muvafık ve belki de müfid olamazdı. Biz kendi kanunumuzu, kendi ahkam-ı cezaiyemizi bu nokta-i nazardan tedkik ettikten, onun tarik-i tekâmülünü takip eyledikten sonra hal-i hazırdaki ihyitacâtımızı teemmül etmek, nevakıs-ı kanuniyemizi taharri ve irae eylemek istiyoruz.

Kavânîn ve teşkilat-ı adliyemizin ıslahına çalışılan şu sırada buna ihtiyac-ı katî vardır denilebilir. Çünkü mazi ile hal vuzuh-ı tam ile görülecek olursa istikbal için vaz' olunacak esasât sağlam zeminlere konulmuş olur, o esaslara istinad edecek bina-yı kanunî birkaç gün zarfında tadil ve tebdil beliyesine duçar olan mevzuat-ı kanuniyenin haline benzemekten kurtulur.

Kanun-ı Cezamızın safahat-ı evveliyesini taharri hususunda bir mebde tayin etmek lazım geliyordu; bunun için Gülhane Hatt-ı Hümayunu'yla (26 Şaban 1255 [3 Kasım 1839]) küşad olunan devr-i teceddüdü mebde ittihaz etmeyi muvafık bulduk. O devrin küşadıyla takibine ibtidar olunan bazı prensiplerin tatbikatca husule getirdiği netayic ayrıca muhtac-ı tedkik u tettebbu mesailendir. Yalnız umur-ı müsellemedendir ki başlıca kanunlarımızın hutut-ı asliyesi ancak o tarihten sonra çizilmiş ve -zaman zaman tevakkuf ve terakkiye uğramak üzere- tedricî bir tekâmüle tâbi olmuştur.

İşte o tarihten itibaren kavânîn-i cezaiyemizin safahat-ı terakkisini -beynlerindeki insicam ve irtibata halel getirilmeksizin- pîş-i tedkik u tettebbua aldıktan ve makalât-ı âtiyede tahavvülât ve tebeddülât-ı vâkıanın esbab ve avamilini imkan dairesinde tasvir ve irae ettikten sonra bu silsile-i tekâmülün zamanımıza ve ahval-i hâzıra-i ictimaiyemize göre ikmalî lazım gelen cihâtı hakkındaki mütalaâtımızı dermeyeran edeceğiz.

Şurasını da arz etmek lazımdır ki ulûm ve fûnûnun evc-i bâlâ-yı kemale yükseldiği şu asr-ı terakkide bi't-tab' maziye rezk-i enzar edip kalmak kasd ve niyetinde bulunmuyoruz. Maksad-ı aslî, maziye şöylece bir nazar atfettikten sonra hale ve bilhassa istikbale bakmaktır.

Muhtelif tarihlerde bazı mevaddı tadil ve yeniden bazı mevadd ilave edilmek suretiyle el-yevm mevki-i mer'iyette bulunan Kanun-ı Ceza beyan ettiğimiz devr-i teceddüdden sonra üçüncü defa olarak neşredilen ceza kanunudur.

Birinci Kanun-ı Ceza gurre-i Rebiülevvel 1256 [3 Mayıs 1840], ikincisi on iki sene kadar bir fasıla ile 15 Rebiülahir 1267 [17 Şubat 1851] ve üçüncüsü de 27 Zilhicce 1274 [8 Ağustos 1858] tarihinde neşr ve ilan olunmuştur.

Birinci Kanun-ı Cezamız

Bin iki yüz elli altı tarihinde vaz' ve neşr olunan birinci Kanun-ı Ceza bir mukaddimeyi ve on üç fasıl ile bir hatimeyi ihtiva etmektedir.

Mukaddimede emniyet-i mal ve can ve mahfuziyet-i ırz ve namus kavaid-i esasiyesinden ve herkesin nazar-ı şer' ve kanunda müsavatından bahsolunduktan sonra muhtevi olduğu on üç fasılda ber-vech-i ati cürümlerin cezaları tadad olunmuştur.

[Fasıl]	[Cürüm-Ceza]	Havi Olduğu Madde
Birinci fasıl	Katl ve idam	4
İkinci fasıl	Sâ î bi'l-fesad olanlar	4
Üçüncü fasıl	İtale-i lisan, darb	5
Dördüncü fasıl	Mahfuziyet-i mülk ü mal kaidesine muhalefet	2
Beşinci fasıl	Rüşvet	7
Altıncı fasıl	İrtikab ve ihtilas	3
Yedinci fasıl	Emval-i devletin ziyasına sebebiyet	4
Sekizinci fasıl	Memurîn-i hükümetin yekdiğeri umûruna müdahale etmesi	2
Dokuzuncu fasıl	Vergisini te'diyeden imtina ve memurîn-i hükümete muhalefet veya onları darb ve cerh	3
Onuncu fasıl	Teşhir-i silah ve cerh	2
Onbirinci fasıl	Şekavet	3
On ikinci fasıl	Âmirine [adem-i] itaat ve vazifesinden haric umura tasaddi	2
On üçüncü fasıl	Evamir ve talimat-ı hükümete adem-i riayet	1

Hatime-i kanunda dahi hükm-i kanunun bila-istisna tatbik edileceği ve hukuk-ı müştereke iktizasınca bilcümle efrad-ı nâsın ceraim-i vâkıayı tahkik ve taharriye ve kanun hükmünün adem-i icrası takdirinde hükümete ihbar-ı keyfiyetle ihkak-ı hak olunmasını istid'aya hakkı olduğu beyan olunmuştur.

Şu kadarlık izahattan da anlaşılır ki bu kanun ibtidâî bir şekilde, pek basit bir zihniyet mahsulüdür. Kavaid-i hâzıra-i cezaiyenin ruhu bu kanuna nüfuz ve hulûl etmemiştir. Ceraim ve mücazatın envâ'ına taksimi ve her nev'î hakkındaki ahkam-ı

kanuniyenin ve suver-i tatbikiyenin tavzihi, medar-ı afv ve mazeret olacak usulün tasrihi düşünülmemiş, binlerce ceraim bu kanunun daire-i tehdidinden hariç kalmıştır. Hatta kalpazanlık, sahtekarlık, kundakçılık, yalan şahitliği, yalan yere yemin, iflas, dolandırıcılık, emniyet-i suistimal gibi cürümler cezasız bırakılmıştır. Kanun-ı mezkurun muhtevi olduğu ceraim ve mücazat şunlardır:

[Cürüm]	[Ceza]
Kasden katl	Kıyas-ı şer'î
Kavlen sa y bi'l-fesad	Bir seneden beş seneye kadar "kürek"
Fiiilen sa y bi'l-fesad	"İdam", müebbeden küreğe tahvili irade-i padişahiye menuttur
Hakaret ve itale-i lisan	Beş günden yirmi beş güne kadar "hapis" yahut "tekdir ve tevbih"
Darb	On beş günden üç aya kadar "hapis"
Gayrın malını zabt ve müsadere	Memurîn hakkında "memuriyetinden tard", efrad hakkında bir sene "nefy"
Rüşvet	"Memuriyetten tard" ile beraber üç sene "kürek", efrad hakkında ba de-mâ hizmet-i devlette kullanılmamak üzere üç sene "kürek"
İrtikab ve ihtilas	"Memuriyetten tard" ile beraber üç sene "kürek"
Vergiyi tediyeden imtina	"Hapis"
Zabıta memurlarının davetine bila-mazeret adem-i icabet	On günden kırk güne kadar "hapis"
Memurîn-i zabıtaya silah çekmek	İki sene "kürek"
Memurîn-i zabıtaya silah boşaltmak	Üç sene "kürek"
Memurîn-i zabıtayı cerh	Beş sene "kürek"
Memurîn-i zabıtaya cerh ile vefatına sebebiyet	Kıyas
Teşhir-i silah	Bir sene "kürek"
Silah boşaltmak	İki sene "kürek"
Cerh	Üç sene "kürek"
Cürümden müteessiren vefata sebebiyet	Kıyas
Şekavet	Yedi sene "kürek"
Şekavet edenlerin adam itlaf ettiklerine yakin hasil olursa	On sene "kürek"

Şekavet edenlerin adam itlaf ettikleri sabit olursa	Kıyas
--	-------

Kanunda cezanın kaç nev' olduğu ve her birinin ne suretle tatbik ve tenfiz edileceği gösterilmemiş ise de şu cezalar telhis edilince görülüyor ki kanun; "kıyas", "ıdam", "kürek", "nefy", "hapis", "memuriyetten tard", "tekdir ve tevbih" cezalarını kabul ve vaz' etmiştir.

Kürek cezasının müebbed olabileceği ikinci faslın ikinci maddesinden anlaşılmalıdır. Ve muvakkat kürek cezasının hadd-i asgarisi şimdiki gibi üç sene olmayıp bir sene, hadd-i azamisi de on birinci faslın ikinci maddesinden anlaşıldığına göre on senedir. Nefy cezasının müddeti bir seneden ibarettir (Dördüncü fasıl, madde: 2). Hapsin hadd-i asgarisi beş gün, hadd-i azamisi üç ay olduğu anlaşılıyor (Üçüncü fasıl, madde: 1, 5).

Kanun bazı ceraimde de mücazatın enva'ını tayin ettiği halde miktarını tasrih etmemiştir. Ezcümle vergisini vakit ve zamanıyla vermekte muhalefet edenlerin hapsedileceği gösterilmiş iken miktar-ı haps tayin olunmamıştır. (Dokuzuncu fasıl, madde: 1)

Bazı ef'âl dahi kanunen men' ve zecrolunup fakat cezası tavzih edilmemiştir. Mesela memurın-i hükümetin yekdiğerinin umuruna müdahale etmesi kat'iyen men' edilmiş ise de ba'de'l-muhakeme cürmü sabit olanların tedibine bakılacağı beyan olunarak cezanın neden ibaret olduğu gösterilmemiştir.

1256 Tarihli Kanun-ı Cezanın Vaz' ve Tanzimindeki Esbab u Avamil ve Tesirat u Netayıcı

Mebadi-i zuhurunda adl ü re'fet ve ahkam-ı şer'iyeye kemaliyle riayet gibi refah-ı mülk ü millete, teali-i kadr-ı devlete sebep olacak kavaid-i asliyeyi kendisine şiar ittihaz etmiş olan hükümet-i Osmaniye bu meslek-i müstakime süluk eseri olmak üzere az bir zamanda cihanın pek mühim ve vâsi ülkelerini zamime-i memalik etmiş, kuvvet ve mikneti hadd-i kemale vasıl olmuş iken sonraları esbab-ı mütenevviaya mebni emr-i idarede her gûne yolsuzluklar tahaddüs etmeye, şer' u nizamın tecviz ve hakkaniyet, adalet fikirlerinin kabul etmeyeceği icraat ve muamelat vukua getirilmeye başlamıştır. Katl-i nüfus helal mesabesine getirilmiş, efrad-ı nâsın değil, binlerce rical-i devletin haklarında bir hüküm sudur etmeksizin, kendilerine bir sual ve cevap vaki olmaksızın katl ve idamı ve mallarının hatt ve müsaderesi âdet haline gelmiş idi. Rüşvet

dahi adeta mübah derecesinde görülürdü, takriben bir asır mukaddem yani müceddid-i evvel-i devlet ıtlakına seza olan cennet-mekan Sultan Selim-i Salis Han hazretlerinin ahd-i saltanatlarından beri tedricen inkişaf ve intibaha gelen efkar-ı umumiye bu hallerin devamına kail olamıyordu. İslah-ı hal-i devlete çareler aranılıyor ve bunun için mücadeleler ediliyordu. Senelerce imtidat eden bu mücadelâttan sonra bazı kavaid-i esasiye vaz' etmiş idi ki bunlar da:

Evvela, emniyet-i can.

Sâniyen, mahfuziyet-i ırz u namus.

Sâlisen, mahfuziyet-i mal

esaslarına taalluk etmekte idi. Fakat vaz' olunan bir kavaid ne kadar makul ve meşru olsa, ne kadar hüsn-i niyetle tatbik edilse bir kuvve-i te'yidiyesi olmadıkça mer'iyetinin temini kabil olamazdı. İşte 1256 tarihli Kanun-ı Ceza o vakit efkar-ı âmmenin talep ve iltizam ettiği teminat-ı hukukiyeyi -ceza tehdidi altına- teyit ve tevsik maksadıyla tertip ve tanzim olunmuştur.

Maahaza evvelce de bi'l-münasebe beyan olunduğu vechile bu kanun pek noksan, pek ibtidaî bir kanun idi ve böyle olması da tabii idi. Çünkü efkar-ı hukukiyenin terakkisi ancak tekâmül mahsulüdür. Ve kanunların bir memleketin, bir milletin hal ve mizacı, teşkilat ve tesisatı ile ahenkdar olması zaruridir. Şu itibar ile ki henüz teşkilat-ı adliye icra edilmemiş, efkar-ı umumiye lüzumu derecesinde tenevvür etmemiş olduğu o sırada her cihette mükemmel bir kanun-ı ceza tertip ve tanzim edilemezdi. Zimâmdârân-ı umur tarafından aranılan cihet ancak o vakit bünye-i ictimaiyede görülen bazı emraz-ı vâzihayı tedavi etmek idi ki bu maksat kanunun neşr ve tatbikiyle tamamıyla husule gelmiş ve o zamandan itibaren şunun bunun siyaseten katl ve idamı ve müzayaka-i hazineyi def' için mütemevvilân-ı memleketin emval ve emlakının zabt ve müsaderesi gibi ahval-i seyyie ortadan kalkmıştır. Binaenaleyh şekl-i tertibi itibariyle nakıs görülen bu kanun tesirat ve netayici itibariyle şayan-ı tebcil addolunmaya sezâdır. Kanunun arzu edilen tekemmülüne gelince bunu zaman ve ahval ve müessesat-ı ictimaiyenin seyr-i tabiisi vücudunda getirebilirdi. Nitekim de öyle olmuştur. 1256 [1840] tarihli birinci Kanun-ı Ceza, 1267 [1851] tarihinde bazı ilavat ve tadilât ile ıslah edilmek istenilmiş ve 1274 [1858] tarihinde de eskilerine nispeten mehma-emken muntazam denilecek bir kanun vücudunda getirilmiştir. Filhakika kanun-ı mezkurun pek noksan olduğu az bir zaman zarfında anlaşılacak tadil ve ikmaline ihtiyaç hasıl

olmuş ve neşrinden on iki sene kadar bir müddet sonra 15 Rebiülahir 1267 [17 Şubat 1851] tarihinde “Kanun-ı Cedid” namıyla yeni bir kanun-ı ceza mevki-i mer’iyete konulmuştur.

Kanun-ı Cedid Ünvanıyla Muanven Olan 15 Rebiülahir 1267 Tarihli İkinci Kanun-ı Ceza

1267 tarihli kanun bir mukaddime ile üç faslı ihtiva etmek üzere tertip edilmiştir.

Mukaddimede tadil ve tezyil-i kanuna görülen lüzum ve ihtiyacın esbabından bahs ve muhtevi olduğu üç fasıl dahi emniyet-i can, mahfuziyet-i mal, masuniyet-i ırz u namus esaslarına müteferri olmak üzere tefrik ve tanzim olunmuştur. Birinci fasıl on yedi maddeyi ve ikinci fasıl yedi maddeyi ve fasl-ı mal olan üçüncü fasıl dahi on dokuz maddeyi müştemeldir. Kanunun tertibine ait nevakıstandır ki kanunun ibtidasından nihayetine kadar hâvî olduğu mevadd teselsül ettirilmeyip her fasıl ibtidasında birinci numaradan itibaren yeni numara vaz edilmiştir. Maahaza üç fasılda münderic olan maddeler cem edilince kanunun kırk üç maddeyi şamil olduğu anlaşılmaktadır.

Kanunun tabiri vechile cana müteallik ceraimi hâkî olan birinci fasılda katlin envaından, teşhir-i silah ve cerhten, memurîn-i zabıtaya karşı vukua gelecek teşhir-i silah ve cerh ef’âlinden, kat’-ı tarik cürmünden bahsedilmiş ve bu kanunun tabirince de sa’y bi’l-fesad tesmiye olunan emniyet-i dahiliyeyi ihlal ceraimi işbu fasla ilave olunmuştur.

Irz ve namusa müteallik olan ceraimden bâhis olan ikinci fasılda hakaret, itale-i lisan, darb fiilleri, kız kaçırmak ef’âli beyan edilmiş, memurîn-i zabitanın davetine bila-mazeret adem-i itaatte bulunanların, sarkıntılık eden sarhoşların, alametleriyle tutulan kumarbazların cezası mezkur fasılda gösterilmiştir.

Mala müteallik ceraimden bâhis olmak üzere tahsis edilen üçüncü fasılda zabt ve müsadere-i emval, irtikab ve ihtilas, vergiyi tediyede muhalefet, rüşvet, cerime, ahz u i’tâda noksan dirhem istimal, narhtan fazlasıyla eşya fûruhtu gibi [cürümler] tadad olunmuş, sahtekarlık, kalpazanlık, kalp sürücülüğü ef’âli, kendilerinden emniyet münselib olan eşhas-ı şerire ile ikrah ve icbar ile vukua gelen katl ve ta’til-i uzuv fiilleri bu fasla dercedilmiştir.

1267 tarihli kanunun bâhis olacağı cerâim ve cezaları:

[Fasıl]	[Cürüm]	[Ceza]
Fasl-ı evvel	Kasden katl	Kıyas-ı şer'î
	Bila-hüküm idam	İdam
	Kavlên sa'y bi'l-fesad	Bir seneden beş seneye kadar "kürek"
	Fiilen sa'y bi'l-fesad	"ıdam" katle bedel müebbeden küreğe vaz'ı irade-i padişahiye menuttur
	Kat'-ı tarik, şekavet	Yedi sene "kürek"
	Şekavet edenlerin adam itlaf ettikleri tahakkuk ederse	"ıdam"
	Mucebi kıyas iken vereseden bazılarının afv veya sulh vukuuyla	Dersaadet'te bir senden beş seneye kadar "kürek"
	Diyete ve mala münkalip olan madde-i katlin iktiza-yı şer'isinden sonra	Kâtil taşrada ise "pranga"
	Mucebi ibtidaen diyet bulunan madde-i katlin iktiza-yı şer'isi ba'de'l-icra	Dersaadet'te bir seneden beş seneye kadar "kürek", kâtil taşrada ise "pranga"
	Veresesi bulunamayan şahsı katl	Kıyasen idam yahut beytülmal için diyet
	Hataen katl	Kâtil mazanne-i su' takımından değilse icab-ı şer'isi icra, takımından ise icab-ı şer'isi icra olunmakla beraber bir sene için "kürek" yahut "pranga"
	Akça vesaire itasıyla iğfal ederek bir şahsı katlettirmek	Bir seneden beş seneye kadar "kürek" yahut "pranga"
	Katle muavenet	Bir seneden üç seneye kadar "kürek" yahut "pranga"
	Katle muavenet "muin nisadan ise"	İslah-ı nefis edinceye kadar "hapis"
	Memurîn-i zabtiyeye karşı durup silah çekmek	İki aydan iki seneye kadar "pranga"
	Memurîn-i zabtiyeye karşı durup silah boşaltmak	Üç aydan üç seneye kadar "pranga"
	Memurîn-i zabtiyeyi cerh	Beş aydan beş seneye kadar "pranga" ve hizmet-i suffiyede istihdam
	Efrad-ı ahaliye karşı silah çekmek	Bir aydan bir seneye kadar "pranga"
	Efrad-ı ahaliye karşı silah boşaltmak	İki aydan iki seneye kadar "pranga"
Efrad-ı ahaliyi cerh	Üç aydan üç seneye kadar "pranga"	
Cerhten müteessiren vefata sebebiyet	"Kıyas"	
Fasl-ı Sâni	Hakaret ve itale-i lisan ve darb	"Hadd-i şer'î" veya "tazir" yahut "hapis ve nefy" veyahut hapis ve nefy ile beraber üçten yetmiş dokuz adede kadar değnek
	Sarkıntılık ile beraber sarhoşluk	Üçten nihayet yetmiş dokuzaya kadar "değnek"
	Nara atarak edepsizlik	Üçten nihayet yetmiş dokuzaya kadar "değnek" nedamet hasıl oluncaya kadar
	Alametiyle beraber tutulmak üzere kumar-bazlık	Üçten nihayet yetmiş dokuzaya kadar "kürek" veya "pranga"
	Kız kaçırarak	Altı ay hapis
	Alet-i carihadan madud olmayan şey ile darb	On beş günden üç aya kadar hapis ile beraber üçten yetmiş dokuzaya kadar "değnek"

Fasl-ı Salis	Gayrın malını zabt ve müsadere	Memur hakkında "memuriyetten tard", efrad hakkında "bir sene nefy"
	İrtikab ve ihtilas	Memuriyetten tard ile beraber "nefy" ve "kürek" yahut bu cezalardan birisi
	Vergiyi tediyeden imtina	"Hapis"
	Rüşvet	"Memuriyetten tard" ve "tedib", efrad hakkında ba'demâ hizmet-i devlette kullanılmamak üzere "tedib"
	Cerime almak	Mürteşi cezası
	Eşya-yı hasisa sirkati	Üç aydan üç seneye kadar "pranga"
	Evrak-ı resmiye sahtekarlığı	Dört aydan dört seneye kadar "kürek" ve "pranga" veyahut "nefy"
	Evrak-ı âdiye sahtekarlığı	Üç aydan üç seneye kadar "kürek" ve "pranga" veyahut "nefy"
	Kalpazanlık	Altı aydan dört seneye kadar "pranga"
	Kalp sürücülüğü	Altı aydan dört seneye kadar "pranga"
	Eşirrä makulesinden olup ahalinin emniyeti münselib olmak	Bir sene "nefy" ve "pranga" ve islah-ı hal etmezse salâhi zahir oluncaya kadar "nefy ve pranga"
	Zahiresini öşrünü vermeme için bila-özü- şer'i kaldırmak	"İki kat öşr tahsili"
	Noksan dirhem kullanmak ve narhtan fazla- styla eşya satmak	Üçten yetmiş dokuza kadar "değnek", tekerrürü halinde "hapis", dördüncü defasında memleketine "nefy"
	Köleler tarafından ikâ' edilen katl	Verese-i maktulün afvıyla kısas veya diyet sâkit olunca bir seneden beş seneye kadar "kürek ve pranga"
	Köleler tarafından ikâ' edilen cerh	Üç aydan üç seneye kadar "kürek ve pranga"
	Cariyeler tarafından ikâ' edilen katl	Verese-i maktulün afvıyla kısas veya diyet sâkit olunca bir seneden beş seneye kadar "hapis"
	Cariyeler tarafından ikâ' edilen cerh	Üç aydan üç seneye kadar hapis veyahut değnek darbıyla tazir
	Katl-i nefse icbar ve ikrah	Verese-i katil kısastan afvederse beş seneden on beş seneye kadar "kürek"
	Tatil-i uzva icbar ve ikrah	Üç seneden altı seneye kadar "kürek"
	Katl-i nefse ve tatil-i uzva âmir-i gayr-ı mücbir	İki seneden beş seneye kadar "kürek"
	Âmir-i mücbirin emriyle katl-i nefse	Beş seneden on beş seneye kadar "kürek"
	Âmir-i mücbirin emriyle kat'-ı uzv	Bir seneden üç seneye kadar "kürek"
	Âmir-i mücbirin emriyle katle muavenet	Beş seneden yedi seneye kadar "kürek"
Nisadan katil olanlar	Beş seneden on beş seneye kadar "hapis"	
Emr-i gayr-ı mücbire	İki seneden beş seneye kadar "hapis"	
Nisadan muin-i kâtil olanlar	Beş seneden yedi seneye kadar "hapis"	

Bu kanunda bahsedilen cezalar hülâsa edilirse vaz' ve kabul olunan cezaların şunlardan ibaret olduğu anlaşılır: "Kisas", "idam", "kürek", "pran-

ga”, “hapis”, “hadd-i şer’î”, “tazir”, “nefy”, “değnek darbı”, “memuriyetten tard”, “tedib”.

Muvakkat kürek cezasının hadd-i asgarisi üç ay, hadd-i azamisi de on beş sene olduğu anlaşılmaktadır. (Fasl-ı sâlis, madde: 12, 19).

1256 tarihli kanunda bahsedilmediği halde bu kanunda bir de “pranga” cezasından bahsolunmuştur. El-yevm mevki-i mer’iyette bulunan 1274 tarihli kanunun bazı mahallerinde ve ezcümle 27, 33, 154, 252’inci maddelerinde “pranga” tabiri istimal edilmiş ise de ceraim ve cezalarından bahseden fasl-ı mahsusuna ve kanunun ahkam-ı umumiyesine nazaran 1274 tarihli kanunda pranganın ayrı bir ceza olarak kabul edilmeyip kürek cezasının müradifi olarak istimal olduğu müsteban olmaktadır.

Pranga kelimesi İtalyanca’dan me’huz olup vaktiyle zindanlarda mahkumînin ayaklarına takılan kütük manasınadır. Askeri Ceza Kanunumuz prangayı ayrı bir ceza olarak kabul etmiştir. Kanun-ı mezkur hükmünce gerek müebbed ve gerek muvakkat kürek cezaları mücazat-ı terhibiyeden olduğu halde “prangabentlik” cezası mücazat-ı tedibiyedendir ve müddeti de on beş günden bir seneye kadardır. Şu kadar ki muvakkat küreğe mukabil prangabentlik cezasının bir seneden on seneye kadar hükmolunması da caiz olup prangabentlik cezası ancak bu halde yani küreğe mukabil olursa mücazat-ı terhibiye mahiyetini haiz oluyor. Askeri Ceza Kanunu’na gelince prangabentlik cezasına mahkum olanlar ayaklarında bir buçuk arşın tûlunda -ayaklarına geçirilecek halkalarıyla beraber- iki kıyye yüz dirhem ağırlığında demir zincir olduğu ve zincir bir ip ile beline bağlı bulunduğu halde lede’l-icab ebniye-i askeriyede ve istihkam işlerinde ve kışlaların hidemat-ı şakkasında kullanılır ve bunların hiçbir vakit kürek cezası mahkumlarıyla birleştirilmeyeceği ve pranga cezasının askeri mahbeslerinde icra edileceği kanun-ı mezkurun yirmi beşinci maddesinde musarrahtır. Mezkur kanun hükmünce bir de “demirbend” cezası vardır ki o da on günden altı aya kadar hükmedilirse mücazat-ı tedibiyeden ve yirmi dört saatten on güne kadar hükmolunursa mücazat-ı tekdiriyedendir. Demirbendlik cezası şahs-ı mahkumun bir ayağında üç yüz elli dirhem ağırlığında demir halka olduğu halde mahbusta tevkif olunması ve lede’l-icab pranga mahkumları gibi kışla vesair ebniye-i askeriyenin hidemat-ı şakkasında kullanılmasıdır. Demirbentlik ile kalebentlik cezaları beyindeki fark, müddetlerinin mütefavit ve zincirlerin sıkletce farklı bulunmasından ibarettir. Velhasıl Askeri Ceza Kanunu -Kanun-ı Umumi-i Cezanın aksine olarak- kürek ve prangabentlik

cezalarını külliye ayrı bir cürüm olmak üzere göstermiştir.

1267 tarihli Kanun-ı Ceza; cezaların ne suretle infaz olunacağına dair izahat-ı lazıme muhtevi olmadığı cihetle kürek ve pranga cezalarının ne suretle tatbik edileceği anlaşamıyor, fakat bazı ceraimden dolayı ya kürek veyahut pranga cezalarından birinin hükmedileceği gösterilmesine ve katl ve şekavet gibi ceraim-i azimeden dolayı kürek cezası tayin olunmakla beraber muvakkat kürek cezasının hadd-i azamı on beş seneye kadar çıktığı halde alelade teşhir-i silah ve darb misillü ceraim-i hafife ile pranga cezası hükmolunacağı beyan edilmesine nazaran pranganın kürekten gayri ve ondan hafif bir ceza olduğu istidlal edilmekte ve bu cezanın hadd-i asgarı bir ay ve hadd-i azamı beş sene olduğu fasl-ı evvelin on dördüncü ve on yedinci maddelerinden nümayan olmaktadır.

Hapis cezasının hadd-i asgarı bu kanuna nazaran on beş gün ve hadd-i azamı da on beş senedir (İkinci fasıl, madde: 7: Üçüncü fasıl, madde: 19). Maahaza bazı maddelerde hapis cezasının bila-müddet gösterildiği de vakidir. Ezcümle nisâdan olan muin-i kâtillerin ıslah-ı nefis edinceye kadar hapsedileceği fasl-ı evvelin on beşinci maddesinde beyan olunmuştur.

Bu kanun hakaret ve itale-i lisan ve darb efâlinden dolayı hadd-i şer'î lazımlı gelirse hadd-i şer'înin icra olunacağını ve icabına göre "tazir" veyahut hapis ve nefyden başka "darb" cezasının tatbik edileceğini beyan ediyor (Fasl-ı sâni, madde: 1, 2).

"Hadd" lugaten men' demektir; ıstılah-ı fukahada hakkullahtan dolayı vacib olan ukubet miktarıdır. Hudud-ı şer'îye esasen muayyen olmakla beraber failin ve failin ahval ve evsafına göre tehallüf eder. "Hadd-i zina" olarak zâninin haline nazaran recm muamelesi icra olunacağı gibi bazı ahvalde de yüz veya elli değnek darb olunur. "Hadd-i şü'rb" seksen kamçıdır, "hadd-i kazf" (isnad-ı zina) "hadd-i şü'rb" gibidir. "Tazir" ise lugaten tedib manasınadır. İstılah-ı fukahada hadd-i şer'îden dîn olan tedib demektir, tazirde hakk-ı abd galiptir, binaealeyh afv ve ibra cereyan edebilir. Tazir üç kamçıdır, otuz kamçıya kadar darb ile icra edildiği gibi hapis, tokat, kulak çekmek ile veya kelam-ı anîf veyahut hâkimin vech-i abus ile bakması suretlerinden biriyle icra olunabilir yani tazirin şekil ve nev'ini takdir ve tayin re'y-i hâkime müfevvardır. Hâkim bu suretlerden yalnız birini icra edebileceği gibi icabına göre hem hapis ve hem de darb cezalarını tatbik edebilir (*Dürr[ü'l]-Muhtar Şerhi Tenviru'l Ebsar*).

"Nefy" cezasının bazı ahvalde tatbik edileceği, bu kanunda beyan olunduğu

halde miktarı tasrih olunmamıştır (Fasl-ı sâni, madde: 2; Fasl-ı sâlis, madde: 19). Diğer bazı maddelerinde nefy için bir sene müddet tayin edilmiştir (Fasl-ı sâlis, madde: 1, 13).

Değnek darbı: Bu kanun hakaret, itale-i lisan ve darb fiillerinden, sarkıntılık ile beraber sarhoşluk, nara atarak edepsizlik ve kumarbazlık cürümlerinden, noksan dirhem kullanmak, narhtan fazlasıyla eşya satmak hususatından dolayı darb cezasını kabul ve tayin etmiştir (Fasl-ı sâni, madde: 2, 5, 7. Fasl-ı sâlis, madde: 19)

Kanun vurulacak değneğin adedini üçten yetmiş dokuza kadar olmak üzere hükkamın takdirine bırakmıştır¹.

¹ Kanun-ı Ceza-yı Askerî dahi darb cezasını kabul etmiştir. Mezkur kanun hükmünce on beş değnekten seksen değneğe kadar darb mücazat-ı tedibiyeden, üç değnekten on beş değneğe kadar darb mücazat-ı tekdiriyledir. Darb cezaları için kullanılacak değneğin beş karış tûlunda ve tüfenk demiri derununa sığacak kalınlıkta fındık veya söğüt veyahut hurma ağacı dallarından ve budaksız olacağı ve dârib kabzasını kendi başından yukarıya ve geriye tecavüz ettiremeyeceğini ve değneği indirdikten sonra çekmeyecek darb edeceği kanunda musarrahtır. Darb cezasından evvel şahs-ı mahkumun tabibe muayene ettirilip vücudu darbe mütehammil olmadığı tabib tarafından haber verilirse her değnek için iki gün hapis itibariyle kabahatinin derecesine göre değnek adedince göz veyahut riyazet hapsi cezası hükmolunur. Ahkam-ı esasiyemize dahil olan ve memalik-i Şarkiyenin yakın vakte kadar en maruf ve müteamel bir cezası bulunan darb cezasını düvel-i Garbiyeden bazıları ez-cümle İngiltere hükümeti de kabul etmiştir. İngiltere’de sinn-i mükellefiyete dahil olmayan çocuklardan hırsızlık edenleri ve sinn-i mükellefiyetten elli yaşına kadar eşhasın cebr u şiddet ve tehdid icrasıyla gasp ve sirkati itiyad eyleyenleri mahkum olacakları cezadan fazla olarak meşinden mamul yedi sekiz kuyruklu bir nev kırbaç ile darb ve tedibleri parlamentonun tasdikine iktiran etmiştir. Kanun-ı Umumi-i Cezamızın daire-i şumulüne girmemiş olan darb cezası eyyam-ı ahirede mevzuat-ı kanuniyemiz meyanında küçük bir yer işgal etmiştir. Serseri ve mazanne-i su’ şahıs hakkındaki 19 Rebiülahir 1327 [10 Mayıs 1909] tarihli kanun bazı ahvalde darb cezasının tayin ve icra edileceğini göstermiştir. Şöyle ki: Ketm-i hüviyet maksadıyla her ne suretle olursa olsun tebdil-i kıyafet etmiş olanlardan veyahut üzerlerinde hırsızlık ve ceraim-i saire irtikabına medar olacak âlât ve edevât bulunduğu halde eşya-yı mezkureyi bir maksad-ı meşrua mebni taşıdıklarını isbat edemeyenlerden serseri makulesinden oldukları takdirde beş kamçıdan yirmi kamçıya kadar ve eğer bu makule eşhas mazanne-i su’ takımından ise on beş kamçıdan otuz beş kamçıya kadar ve eşhasa fiilen taarruz veya tehdidatta bulunan serseriler on kamçıdan otuz kamçıya kadar ve mazanne-i su’ takımından buna mütecasir olanları yirmiden otuz kamçı[ya] kadar darb olunabilecekleri mezkur kanunda tasrih edilmiştir.

Serseri ve mazanne-i su’ eşhas hakkındaki darb cezası müddei-i umumi veya vekil ile tabib huzurunda ve hapisane derununda bir metre tûlunda ve bir buçuk santimetre katran öküz derisinden mamul ve dokumasız kamçı ile ve darb-ı mutavassıt ile icra olunur. Darb cezasıyla mahkum olan eşhasın hükmolunan darba adem-i tahammülü müddei-i umumi nezdinde tabib raporuyla sabit olur ise mütehammil olduğu kadar darb edilerek tahammülü olmayan miktar hakkında her kamçıya bedel iki gün müddetle hapsolunur. Şurası da beyan olunmak lazımedendir ki Serseri Kanunu’nun tayin ettiği darb cezası kanunun mevki-i mer iyete vaz olunduğu tarihten beri Dersaadet’te yalnız bir

İki Kanunun Mukayesesi

1256 tarihli kanun şetm ve tahkir fiilinen dolayı beş günden yirmi beş güne kadar “hapis” veyahut “tekdir ve tevbih” ve darb fiili için on beş günden üç aya kadar hapis cezasını tayin etmiş idi; 1267 tarihli kanunda ise darb ve şetm ve tahkir fiillerinden dolayı hadd-i şer’î icra edileceği veyahut fail-i cürmün tazir olunacağı beyan edilmiştir.

1256 tarihli kanun, rüşvet alan şahıs memurînden ise ba de-ez-în hizmet-i devlette kullanılmamak üzere kezalik üç sene küreğe konulacağını beyan etmiştir. 1267 tarihli kanunda ise memurînin azl ile ve şahsına göre “tedib” edileceği ve bir gûnâ memuriyet ve hizmet erbabından olmazsa hizmet-i devlette kullanılmamak üzere “tedib” olunacağı tasrih edilmiştir. Bunda da görülüyor ki evvelki kanun îkâ’ edilen cürme karşı bir ceza-yı mahsus tayin ve irae eylemiş iken kanun-ı ahir bu cezayı kaldırarak “tedib” tabiri gibi müphem bir tabir istimal eylemiştir. Bu da ikinci kanunun evvelki kanundan bile fena tertip edilmiş olduğunu gösteren ahvaldendir.

1256 tarihli kanunda irtikab ve ihtilastan dolayı memuriyetten tard ile beraber üç sene kürek cezası tayin olunacağı tasrih edilmiş idi; 1267 tarihli kanun aynı cürme karşı memuriyetten tard ile beraber nefy ve kürek veyahut bu cezalardan bazısının tayin edileceğini göstermiştir. Nefy cezası kürek cezasından kamilen başka bir ceza olması hasebiyle bunların müctemian tatbik edileceğinin beyan olunması bir noksan olmakla beraber müddetlerinin tayin ve tasrih edilmemesi başlıca nevakıstandır.

1267 tarihli kanunun calib-i nazar ahkamından biri de zükur ile nisânın mücazat-ı kanuniye hususunda müsavi tutulmaları keyfiyettir. Kanun-ı mezkur muin-i katil olanlara bir seneden üç seneye kadar kürek veyahut pranga cezasını tayin etmiş olduğu halde muin-i katil nisadan olur ise ıslah-ı nefsin edinceye kadar ve nisadan katil olanların beş seneden on beş seneye kadar hapsolunacağı beyan olunmuştur. 1274 tarihli kanun bu müsavatsızlığı ref ederek kırk üçüncü maddesinde mücazat-ı kanuniyede nisanın zükurdan farkı olmadığını

---

defa tatbik olunmuştur. Kanun, tayin-i ceza hususunda darb veya hapis cezalarından birini tatbikte hükkamı tahyir etmiş olmasıyla mahkemelerimizce de darb cezası hükmolunmayarak ona mukabil hapis cezası tatbik edilmektedir. Mahkemelerin şu suretle ittihaz ettikleri mukarrerata nazaran Serseri Kanunu’nun darb cezası hakkındaki ahkâmının efkar-ı umumiyeye hüsn-i telakkiye uğramadığı ve ahval-i hâzıramızla mütenasib görülemediği istidlal olunuyor.

ve ancak bazı cezaların suver-i icraiyesinde onların hususiyet-i hallerine riayet olunması lazım geleceğini tasrih etmiştir.

1256 tarihli kanun pranga ve darb cezalarını hâvî değildir; 1267 tarihli kanun pranga namıyla bir ceza ihdas etmekten başka kanun-ı muaddelin hilafına olarak bazı cürümler için de darb cezasını tayin etmiştir.

1256 tarihli kanun bazı ceraim için tayin edilen mücazata mebde ve münteha göster[me]miş idi; nitekim memurîn-i zabıtaya silah çekmek cürmünün iki sene, memurîn-i zabıtaya cerh fiilinin beş sene ve efrad-ı ahaliye karşı teşhir-i silahın bir sene kürek cezasını mucib olacağı beyan edilmiş idi; kanun-ı ahir bu noksanı izâle etmiş, ekser cezalar için hadd-i asgar ve hadd-i azam irae eylemiştir.

1256 tarihli kanun katl-i hata, katle muavenet, kız kaçırmak, evrak-ı resmiye ve âdiye sahtekarlığı, kalpazanlık, kalb sürücülüğü gibi ceraim için ceza tayin etmemiş iken kanun-ı ahirde bunların ceza-yı mahsusaları tadad edilmiş ve fazla olarak sarkıntılık ile beraber sarhoşluk ve nâra atarak edesizlik edenlere ve kumarbazlar ile noksan dirhem kullanan, narhtan fazlasıyla eşya satan kesâna ceza tayin olunmuştur.

Netice: 1267 tarihli kanun dahi iki kanunun şekl-i ibtidaisini muhafaza etmiş olup hîn-i tanziminde bir eser-i teceddüd gösterilememiştir. Ne kadar cüz'î olursa olsun iki kanun arasında mürur eden müddet zarfında hasıl olan tecaribe nazaran kanunun noksan görülen mevaddının hal ve zamana göre tashih ve tadili cihetine gidilmesi icab eder iken 1267 tarihli kanunun tertibinde kanun-ı muaddelin neşrinden mukaddem cereyan eden usule kısmen ric'at olunmak istenilmiştir. Şayan-ı teşekkür hususattandır ki bu hal çok zaman devam etmemiş, 1274 tarihinde icabat ve ihtiyacat-ı asra oldukça muvafık bir kanun-ı ceza vücuda getirilerek mevki-i mer'iyete konulmuştur.

Evvelki makalelerde beyan olunduğu vechile 1256 ve 1267 tarihli ceza kanunlarını tertip ve tanzim edenler ancak ihtiyac-ı acili nazar-ı dikkate almışlar ve kendilerince esas telakki olunan mevaddı bu kanunlara idhal edip teferruatın tedkik ve tedvinini âtiye bırakmışlardır. Halbuki, ulûm ve fûnûnda terakkiyat-ı serîaya mazhar olan milel ve akvam, asr-ı ahirde hukuk-ı cezada dahi azim tahavvüller vücuda getirmişler, zamanın icabatına göre memnu tutulması, cürüm addedilmesi iktiza eden her nev' ef'âli ve bu ef'âle karşı tatbiki lazım gelen cezaları ve suver-i icraiyesini suret-i muntazamada tayin edecek kanunlar tertip etmişlerdi. O vakit Avrupa zümre-i düveliyesine dahil olmak

isteyen hükümet-i Osmaniye -her gûne terakkiyat hakkında olduğu gibi- bu husustaki tahavvülata karşı da bigane kalamaz ve pek ibtidai bir şekilde oldukları makalat-ı sâbıkada tavzih olunan 1256 ve 1267 tarihli ceza kanunları ile bi't-tab' iktifa edemezdi. Bunun içindir ki 1267 tarihli kanunun neşrinden yedi sene sonra -bir hayli mevaddı muaddel ve müzeyyel olmak üzere- el-yevm mer'î bulunan 1274 tarihli Kanun-ı Ceza mevki-i tatbike konulmuştur. Bu kanunun tertibinde aynen tercüme edilmemiş olmakla beraber o vakit mer'iyu'l-hükm olan Fransa Kanun-ı Cezası esas ittihaz edilmiştir. Zaten bu hususta ahkam-ı Garbiyeden istifadeye bir mani tasavvur edilemezdi. Çünkü kanunun birinci maddesinde beyan olduğu üzere îkâ' edilen bir fiil-i memnu hukuk-ı umumiyeyi ihlal etmekle beraber bundan hukuk-ı şahsiye de müteessir olabilir. Cürmün hukuk-ı umumiyeyi ihlal etmesinden dolayı icrası icab eden tazirin derecesi esasen emr-i ulü'l-emre ait olmasına göre hükümet, tebeddül-i ezmana binaen ve ihtiyacat-ı asra tevfikân kanun-ı cezayı vaz' ve neşretmekle bu hakkını istimal etmiş oluyordu; ve şer'an muayyen olan hukuk-ı şahsiyeye halel getirilmeyeceği beyan olunmak suretiyle bu cihet de teyit edilmiş, taht-ı temine alınmış idi.

[1274 Tarihli Kanun-ı Ceza]

Kanun-ı mezkur bir mukaddime ile üç babı ve cem'an iki yüz altmış dört maddeyi muhtevi olmak üzere vücuda getirilmiştir. Mukaddimesinde cürüm ve cezaların meratib ve derecatı ile bazı usul-i umumiyyeden ve cinayet ve cünha ve kabahata müteallik cezaların tafsilatından ve medar-ı afv u mes'uliyet olan ahvalden bahsedilmiş ve zarar-ı amm olan cinayet ve cünhalardan bâhis olan Bab-ı Evvelinde emniyet-i dahiliye ve hariciye-i memleketi ihlal eden ceraim ile rüşvet, sirkat-i emval-i emiriye, kalpazanlık, sahtekarlık gibi ceraimin ve eşhas hakkında vuku bulan cinayet ve cünhalardan bahseden Bab-ı Sânisinde katil, cerh, darb, ıskat-ı cenin, hetk-i ırz, sirkat, dolandırıcılık, emniyeti su'-i istimal gibi cürümlerin ve nihayet Bab-ı Sâlisinde de umur-ı belediye ve zabıtaya muhalefet olarak vukua gelen kabahat ef'âlinin cezaları tayin ve beyan olunmuştur.

Zamanımızdan altmış sene mukaddem neşredilen bu kanun 1256 ve 1267 tarihli kanunlara nispeten mükemmel addolunabilir. Fakat tarih-i neşrinden itibaren geçen müddet zarfında ahval-i mülk ü millette bir çok inkılabât vücuda gelmiş olmasıyla bu hadisât ve inkılabâtın kanun üzerinde de haiz-i tesir olma-

sı tabii idi. 1274 tarihli Kanun-ı Cezamız altmış senelik hayat-ı mer'iyetinde -iktiza-yı hal ü zamana göre- bir çok tadillere uğramış, bir hayli zeyl ve ilavelerle muhteviyatı tevsi olunmuştur.

Kanun-ı Cezamızın tadil ve ıslahı ve tevsi ve ikmalî için haylice uğraşılmıştır. Bu kanunun ikmal-i nevakısı için ibzal olunan mesai diğer kanunlarımızın hiçbirini hakkında sarf olunmamıştır. Kanunun tarih-i neşrinden Meşrutiyetin ilanına kadar geçen elli iki sene zarfında istihsal olunan 19 irade-i seniye ile kanunun 15 maddesi tadil ve 26 madde tezyil olunmuş iken Meşrutiyetten sonra mürur eden sekiz sene zarfında -kanun veyahut kanun-ı muvakkat halinde olmak üzere- istihsal edilen 30 irade-i seniye ile kanunun 75 maddesi tadil ve 26 madde tezyil olunmuştur. Esas-ı kanunun neşrinden şimdiye kadar istihsal olunan 55 irade-i seniye ile kanunun sülüs derecesinde bir miktar yani 85 maddesi tadil ve 52 adet zeyl ilave edilmiştir. Makalat-ı âtiyede bu tadilât ve tezyilâtın esbab ve sevaiki beyan olunmakla beraber -bu kadar mesaiye rağmen- kanunun noksan kalan cihâtı hakkındaki mütalaat dermeyeran edilecektir.

1274 tarihli Kanun-ı Ceza, Meclis-i Âli-i Tanzimat tarafından tertip ve tahrir edilmiş olup kanun-ı mezkurun suret-i neşr ve ilanına dair meclis-i mezkurdan tanzim edilen 21 Zilhicce 1274 [2 Ağustos 1858] tarihli mazbata kanuna ait vesâikten birincisini teşkil et[miştir].

Kanun-ı Cezanın neşrinden itibaren iki buçuk sene kadar bir müddet mürur edince saha-i tatbikatta kanunun bazı nevakısı görünmeye başlamıştır. Bu nevakısın bir kısmını Meclis-i Âli-i Tanzimat şerh ve tefsir suretiyle ikmal etmiş ve alâ-tariki't-tefsir halline imkan bulunamayan hususât için de 26 Cemaziyelahir 1277 [9 Ocak 1861] tarihinde kanunun bazı mevaddına zeyller tertip ve ilave eylemiştir.

Tarih-i mezkurda vaki olan tezyilâtın:

Birincisi: Kutta'-ı tarîk hakkında 62'nci maddeye ilave edilen zeyldir. Gerçi altmış ikinci madde[de] eşkiyaya ceza tayin edilmiş ise de madde-i mezkure cemiyet halinde bulunan eşkiyadan bâhis olmasına ve böyle eşhas-ı müctemia tarafından îkâ' edilmeyip de yalnız bir iki kişi tarafından kat'-ı tarîk cinayeti irtikap olunur ise tayin-i cezasında mahkemelerce tereddüt edilmesine mebni bu kabil ahvalde tereddüde mahal kalmamak için zeyl tertip olunmuştur.

İkincisi: Kutta'-ı tarîke yataklık edenler hakkında 63'üncü maddeye ilave edilen zeyldir. 63'üncü maddede cemiyet halinde olmayıp bir iki kişi tarafından îkâ' edilen şekavet ef'âlinde bunlara yataklık edenlerin cezasının da tasri-

hi lazım gelmiştir. Şurasının beyanı da lazımedendir ki Kanun-ı Cezanın iştirak-ı cürmden bâhis olan 45. maddesi 6 Cemaziyelahir 1329 tarihinde tadil olunduğu sırada bir cinayet veya cünhanın îkâ'ında fer'an zî-medhal olanlar hakkında tertib olunacak mücâzât-ı kanuniye tayin ve irae ve ne gibi e'falde bulunanların fer'an zî-medhal addolunacakları ta'dad ve tasrih edilip 63'üncü madde-i kanuniye ve 26 Cemaziyelahir 1277 [9 Ocak 1861] tarihli zeyli ahkâmı 45. madde-i muaddele ile münfesihi olmuştur.

Üçüncüsü: Evamir-i devlet ve ahkam-ı kavânîne ve nizâmâtın icrasına ve her nev' emval-i mürettebenin tahsiline muhalefet için sarf-ı nüfuz ve kuvve-i müessire edenler ve ettirenlerden bâhis olan 99'uncu madde-i kanuniye bu fiilin ancak memurîn tarafından îkâ'ı halinde ceza tayinini mutazammın olup halbuki fiil-i mezkur ekseriya efrad-ı ahali tarafından îkâ' olunuyor ve sarahat-i kanuniyenin fıkdanı hasebiyle tatbik-i cezaya imkan bulunamıyordu. Meclis-i Âlî-i Tanzimat bu noksanı ikmal için 99'uncu maddeye bir zeyl tertib etmiş ve şu kadar ki fiilin memurîn tarafından îkâ' edilmesi sebebi şiddet addolunarak muvakkaten hapis (yani üç seneye kadar) cezası tatbik olunacağı madde-i asliyede münderic olduğu halde memurînden olmayarak bu fiili îkâ' edenlerin aynı derecede cezalandırılmaları muvafık-ı ma'delet görülmeyerek haklarında hükmolunacak hapis cezasının bir seneden ziyade olmamak üzere tayin edileceği tasrih olunmuştur.

Dördüncüsü: Teşhir-i silah hakkında 179 ve 180'inci maddelere ilave edilen zeyllerdir. Teşhir-i silah fiili hakkında Kanun-ı Cezada bir ceza-yı mahsus tayin edilmemiş olması müşkilatı mucib olmakta idi. Bu fiilin katl kastına mukarın olması veya olmaması suretiyle mutasavver olan iki hale göre faillerine ceza tertibi iktiza etmiş ve 179'uncu maddeye katl kastıyla olmayarak mücerred ihafe için silah çekenler hakkında ve 180'inci maddeye dahi katl kastıyla silah çekip de yed-i ihtiyarında olmayan esbab-ı mania hayluletiyle fiil-i katli îkâ' edemeyenler için birer zeyl ilave edilmiş idi.

179'uncu maddenin 6 Cemaziyelahir 1329 [4 Haziran 1911] tarihinde icra edilen tadilâtı sırasında bu zeyl ibarece hiçbir tebeddüle uğratılmaksızın 179'uncu maddenin metni meyanına idhal edilmiş ve binaenaleyh 26 Cemaziyelahir 1277 [9 Ocak 1861] tarihli zeylin hükmü mürtefi olmuştur.

Kanun-ı Cezanın salifu'z-zikr 6 Cemaziyelahir 1329 [4 Haziran 1911] tarihinde bazı mevaddı tadil olunduğu sırada teşebbüs-i cürm hakkında tafsilat-ı lazımevi muhtevi olarak 46'ıncı madde vaz ve ikame olunmuş ve îkâ ı tasmin

olunup vesait-i mahsusa ile icrasına bed' edilmiş iken failin yed-i ihtiyarında olmayan esbab-ı mania hayluletiyle ikmal edilemeyen veyahut kaffe-i ef'âl-i icraiyesi ikmal olduğu halde yed-i ihtiyarında olmayan esbab-ı mania hayluletiyle meydana gelmeyen ef'âl-i cinaiyeden dolayı tatbik olunacak cezanın miktarı tayin edilmiş ise de her iki şıklara da madde-i mezkure hükmünün tatbiki kanunun sarahat-i mahsusası olmamak şartıyla takyid edilmiştir. İşte katli kastıyla silah çekip de yed-i ihtiyarında olmayan esbab-ı mania hayluletiyle madde-i katli fiile çıkaramayanlar hakkındaki 26 Cemaziyelahir 1277 tarihli zeyl, kanunun sarahat-i mahsusası olan hususattandır.

Beşincisi: Cebren fiil-i şenî tasaddi edenler hakkında 198'inci maddeye ilave edilen zeyldir. Cebren fiil-i şenî icra edenlerin cezası madde-i mezkurede gösterilmiş iken bu fiile tasaddi edip de esbab-ı mania hayluletiyle muvaffak olamayanların cezası meskutun-anh kalmış idi. Teşebbüs-i cürm hakkında ol vakit bir kaide-i umumiye dahi mevzu olmadığı cihetle cebren fiil-i şenî tasaddileri hakkında cezanın kanunen tayin ve tasrihi icab etmiş idi; işte zeyl-i mezkurun tertibi bu lüzuma müstenittir.

Altıncısı: İğfal ile izâle-i bikr edip de almaktan istinkaf edenler hakkında 200'üncü maddeye ilave olunan zeyldir. Bikr-i baliğa hakkında cebren fiil-i şenî icra edenlerin cezası 200'üncü maddede tayin olunmuş idi. Fakat fiil bu suretle cebren îkâ edilmeyip de iğfal tarzında vukua gelirse sarahat-i kanuniyenin fikdanı hasebiyle ceza tatbiki kâbil olamıyordu. Bu kâbil ef'al mütecâsirlerinin cezasız kalmaması için 200'üncü maddeye bir zeyl ilave edilmiştir.

Zeyl-i aslî ile zeyl-i muaddelin yekdiğerine tatbikinden nümayan olacağı üzere cezanın nev' ve miktarı tebeddül etmemiş ve fakat arada bir fark husûle getirilmiştir. Şöyle ki: "Tezevüc edeceğim" diye iğfal ile bir bikr-i baliğanın yalnız bikrini izâle etmek zeyl-i aslî mucibince müstelzim-i mücazat olmayıp iğfal ile izâle-i bikrden sonra almaktan istinkaf dahi meşrut idi. Tadil-i âhir bu şartı kaldırmıştır. Binaenaleyh mücerred iğfal ile izâle-i bikr cezayı ve tazmin-i bikri müstelzimdir; cürmün tamam olması için fail-i cürmün almaktan istinkaf edip etmemesi haiz-i tesir değildir. Bi'l-iğfal izâle-i bikrin vukuu suretiyle tamam olan fiilin nazar-ı kanunda muaf addedilmesi için zeylin fikra-i ahiresi diğer bir şart ikame etmiştir ki o da nikahın vukuudur, aslî dairesinde akd-i nikahın vukuu fiilin muafiyetini istilzam etmektedir.

Yedincisi: Bi'r-rıza fiil-i şenîde bulunan hatun ile şerik-i töhmeti hakkında ceza tayinini mutazammın olan 201'inci madde zeylidir. Zevcesini veyahut

mahreminden birini bir şahıs ile fiil-i şeni icra ederken görüp de ikisini birden katleden kimse 188'inci madde hükmünce mazur tutulduğu halde bu makule eşhastan tehevürünü hedm ederek katl fiiline taarruz etmeyip de hükümete arz-ı şikayet edenlerin zevc ve meharimi ile şerik-i töhmetleri hakkında bir ceza tayin olunmaması muvafık-ı maslahat olamıyordu. Binaenaleyh buna dair 201'inci maddeye bir zeyl ilave edilmiş ve bu zeyl hükmünce bir rıza fiil-i şenide bulunan hatun aleyhinde ırz davası ikamesi zevci olan hatunlar hakkında zevcine ve zevci olmayan kadınlar hakkında velilerine bırakılmıştır. Şu fark ile ki: Müteehhile hatunun zevci ba de'l-hükm zevcesini alacak olur ise -böyle bir hatunun ırzca taharri-i ahvali ancak zevcine ait ve ırz aleyhine dava ikamesi hakkı ona münhasır olmasına göre- hükmün sükutu esası kabul edilmiş ve fakat zevci olmayan hatun aleyhine velisi ırz davası ikamesine salahiyettar tutulduğu halde -velinin bu davası karabet ve mahremiyetine mübteni ve yalnız kendi şahsına münhasır olmayıp umum akrabası namına bir dava olmasına mebni- velinin terk-i davasıyla hükmün sükutu tecviz edilmemiştir.

Sekizincisi: 202'inci maddeye harf-endazlık ve sarkıntılık edenler ve nisâ kıyafetiyle makarr-ı nisvana girenler hakkında ilave olunan zeyldir. Adâb ve ahlak-ı umumiyenin muhafazası ve zükûr ve inâsın taarruzâtan vikâyesi için böyle bir zeyl tertibine ihtiyac-ı kat'i görülmüştür. Kanun-ı Cezanın bazı mevâddı 26 Cemaziyelahir 1329 [24 Haziran 1911] tarihinde tadil olunduğu sırada işbu zeylin yalnız fikra-i ûlâsında cüz'î bir tadil icra edilmiş ve metn-i madde şu hale getirilmiştir: "Înâsa ve zükûrdan genç kimselere harf-endazlık ilh...". Tadil-i vaki mucebince zükura karşı harf-endazlık fiilinin müstelzim-i ceza olması için bu fiil kendisine karşı ikâ edilmiş olan kimsenin genç denilebilecek bir sinde olması lazımdır.

Dokuzuncusu: Kız kaçırınlar hakkında 206'ncı maddeye ilave olunan zeyldir. Sinn-i büluğa varmamış olanları kaçırınların cezası tayin edilmiş ise de sinn-i büluğa varmış olanları kaçırınlar ve kız kaçırınlara muavenet edenler hakkındaki ceza meskutun-anh kalmış olmasıyla bu husustaki noksanı ikmal için madde-i mezkureye: "her kim bir balığayı cebren kaldırıp kaçırır ise üç aydan üç seneye kadar hapis olunur. Fakat kocası var ise kaçırın kimse muvakkaten küreğe konulur. Her kim bir balığanın yahut bir gayr-i balığanın cebren kaldırılıp kaçırılması emrinde kaçırın adama muâvenet eyler ise bir aydan altı aya kadar hapis olunur" ibaresini hâvî bir zeyl ilave edilmiş idi. Gerek madde-i mezkure ve gerek salifu'z-zikr 26 Cemaziyelahir 1277 tarihli zeyli makamına

kaim olmak üzere 6 Cemaziyelahir 1329 tarihinde bir madde vaz' ve ikame olunmuş ve bu madde dahi 11 Ramazan 1331 [14 Ağustos 1913] tarihli madde-i muvakkate-i kanuniye ile tadil edilmiştir. Suret ve esbab-ı tadil mahall-i mahsusunda izah olunacaktır.

Onuncusu: Sirkat faslındaki 230'uncu maddeye fiil-i sirkate tasaddi edip de esbab-ı mania hayluletiyle fiil-i sirkati ikâ' edemeyenlerden ve sariklere yataklık ve muavenet eyleyenlerden bâhis olarak ilave edilen zeyldir. İşbu zeyl teşebbüs ve iştirak-ı cürmden bâhis olan 6 Cemaziyelahir 1329 tarihli 45 ve 46'ncı mevadd-ı kanuniye ve bir de 230'uncu maddeye tarih-i mezkûrda ilave edilen birinci zeyl ahkâmıyla münfesih olmuştur.

26 Cemaziyelahir 1277 tarihli zeylde sirkat müteşebbisleri hakkında tatbik olunacak ceza tasrih edilmiş iken 6 Cemaziyelahir 1329 tarihli zeylde teşebbüs-i sirkatten bahsolunmamıştır. Binaenaleyh fiil-i sirkat kanunen cinâyet derecesinde ise müteşebbis hakkında 46'ncı madde ahkâmına tevfikân tayin-i ceza olunmak lazım gelir. Fakat teşebbüs olunan sirkat cünha kabîlinden ise 46'ncı madde-i kanuniyenin fıkra-i ahiresi hükmünce bir cünhanın icrasına teşebbüs ancak kanunen sarahati olan yerlerde cezayı istilzam edeceğine ve cünha derecesinde bulunan sirkat müteşebbislerine karşı 6 Cemaziyelahir 1329 tarihli zeylde bir ceza tayin ve irae edilmemiş olmasına mebni bu kabîl ashab-ı ceraimin cezasız kalmaları lazım gelecek idi. Bu mahzuru izâle için 230'uncu maddeye 12 Receb 1329 [9 Temmuz 1911] tarihinde ikinci bir zeyl ilave edilmiştir. Zeyl-i mezkûrun mütalaasından münfehîm olduğu vechile cünha derecesinde bulunan sirkat e'fali müteşebbislerinin cezadan bil-küllîye vareste kalması tecviz edilmemiş ve mamafih ikâ'ına teşebbüs ettikleri fiile müterettib cezanın tamamen haklarında tatbiki de muvafık-ı ma'delet görülmeyerek bir dereceye kadar tahfif olunmuştur.

Kanun-ı Cezaya ikinci defa zeyl ilavesine lüzum ve mecburiyet görülmesi kanunun neşrinden tam dört sene sonra 28 Zilhicce 1278 [26 Haziran 1862] tarihinde vuku bulmuştur.

On dokuzuncu madde-i kanuniyede kürek cezasıyla mahkum edilen eşhas haklarında teşhir usulünün dahi icra edileceği beyan olunmuş idi. Teşhir, kürek cezasıyla mahkum eşhasın bir meydana veyahut memerr-i nâs olan bir mahalle sevk olunup mahkumiyetini mutazammın olan i lâmin kalın huruf ile yazılmış bir hülasasının göğsüne konularak orada iki saat tevkif ve halka iki saat irâe olunduktan sonra ayaklarına demir konularak mahall-i mücazatına

gönderilmesidir². Metn-i kanun teşhirden ancak on sekiz yaşından aşağı ve yetmiş yaşından yukarı bulunan mahkumîni müstesna tutmuş idi. Bu istisna esasen musib ve makul olmakla beraber bunun kâfi olmadığı bi't-tecrübe anlaşılmıştır. Çünkü ulema-yı İslamiye ile tarik-i ruhani ve rahbanîde bulunanlardan kürek cezasıyla mahkum edilenlerin de teşhir usulüne tabi tutulması hal ü sıfatlarına nazaran muvafık olamıyordu. Gerçi kanunun tarih-i neşrinden 28 Zilhicce 1278 tarihli zeylin ilavesine kadar geçen müddet zarfında buna karşı bir tedbir-i kanuni bulmaya çalışılmış idi. Kanunun 47'inci maddesi hükmünce³ idam cezasının küreğe ve kürek cezasının kalebentliğe ve müebbed kalebentliğin nefy-i ebede ve muvakkat kalebentlik ile hapsin nefy-i muvakkate tebdili irade-i seniyye-i hazret-i padişahî istihsal olunmak şartıyla caiz idi. İşte ulema ve ruhbandan kürek cezasıyla mahkum olanların cezalarının 47'nci madde-i muaddele hükmünce nefye tebdili için irade-i seniyye-i mülûkâne istihsal olunmak suretiyle kendileri teşhirden kurtarılmakta idi. Fakat hal ü maslahat ve bu kabîl mahkumînin haiz oldukları vaz' ve sıfat itibariyle tatbikine zaruret görülen şu usul için böyle dolambaçlı bir tarike gitmekten ve ekser ahvalde tahfif-i cezayı müstelzim esbabın mefkudiyetine rağmen mahza mahkumu teşhirden kurtarmak için kürek cezasını hafif bir cezaya tahvil etmekten ise kanunda ulema ve ruhbanın teşhirden muaf olduğunu tasrih etmek suretiyle maksada doğrudan doğruya vusul ciheti tercih olunmuş ve 18 Zilhicce 1278 tarihinde buna dair on dokuzuncu madde-i kanuniyeye bir zeyl ilave edilmiştir.

Kanun-ı Cezaya üçüncü defa olarak ilave edilen zeyl, kundakçılar hakkındaki mücazâtı tayin ve beyan eden on altıncı faslın 166'ncı maddesine 29 Rebiülahir 1281 [1 Ekim 1864] tarihinde ilave olunan zeyldir. İşbu fasılda ebniye ile sefaini ve karye ve ormanlar ile toprak üzerinde bulunan mahsulatı ve kesilmiş kereste ve odun ve biçilmiş mahsulatı amden ihrak eyleyenlerin cezaları tayin olunmuş ve harikin telef-i nefsi mucib olup olmamasına göre cezanın miktarı tahdid ve tertip edilmiş idi. Fakat hanesinde yahut dükkan ve mağarasında çokça miktar-

² Kanunumuz teşhir usulünü yalnız kürek cezası tatbik ve hükmedilen ahvalde kabul etmiş ise de bunun bir istisnası mevcut ve o da 212'nci maddede beyan olunduğu vechile hukuka müteallik davalarda yemin tevcih edip de yalan yere yemin eden kimseler hakkında idi. Madde-i mezkurenin 15 Cemaziyelevvel 1332 tarihinde icra kılınan tadelâtı sırasında teşhiri tazammun eden tabirâtı tayy ve hazf olunmuştur. Şimdiki halde ahkam-ı kanuniyemiz icabınca teşhir yalnız kürek mahkumları hakkında kalmışlar ise de fiilen tatbik olunmaktadır. Teşhir usulü hakkındaki izahat ve tatbik edilmesini müntic esbabı, âtîde mahall-i mahsusunda izah olunacaktır.

³ Bu madde, muahharan 6 Cemaziyelahir 1329 tarihinde icra olunan tadelât sırasında münfesh olmuştur.

da barut bulundurarak bu barutun kazaen iştiali neticesinde harik zuhuruna ve emval ve eşyaca hasar veyahut nüfusca telefat vukuuna sebep olanlar hakkında da ceza tayin ve tatbiki emniyet ve selamet-i ammeyi muhafaza için lazım gelmekte idi. 166'ncı madde-i kanuniyeye ilave edilen 29 Rebiülahir 1281 tarihli zeyl bu lüzuma müsteniddir.

Dördüncü zeyl kanunun neşri tarihinden on sene sonra 24 Cumadelula 1274 [10 Ağustos 1858] tarihinde yedinci madde-i kanuniyeye ilave edilen zeyldir. Mahkumiyet-i cezaiyelerini çekmekte oldukları sırada mevki-i cezalarından firar edenlerin cezalarının ne suretle tezyid ve teşdid edileceği yedinci maddede gösterilmiş ise de müddet-i cezaiyeleri içinde diğer bir cürüm îkâ' edenler hakkında olunacak muamale kanunda meskutun-anh kalmış idi. 24 Cumadelula 1274 tarihli zeyl bu noksanı ikmal için kanuna ilave olunmuştur. İşbu zeyl müddet-i mahkumeleri içinde diğer bir cürüm irtikap edenlerin tertib-i mücazâtı emrinde mahkumînin evvelce ve muahharan îkâ' ettikleri ceraimin nev'î ve iki tarihte îkâ' olunan cürme müterettip cezaların müddeti ve muvakkat olup olmamasını nazar-ı dikkate almıştır. Kanun-ı Cezanın bazı mevaddı 6 Cemaziyelahir 1329 [4 Haziran 1911] tarihinde tadil edildiği sırada mükerrirler hakkındaki sekizinci madde dahi tadil olunmuş ve ileride mahall-i mahsusunda tafsil ve izah edileceği vechile mücazât-ı terhibiye ve tedibiye ile mahkum olanların müddet-i cezaiyeleri esnasında cürüm îkâ' etmeleri keyfiyeti-bazı kuyud ve şurut tahtında olarak- tekerrür addedilip ona göre cezaları tayin edilmiş[tir].

Ceza kanununa beşinci defa olarak ilave edilen zeyl; 230'uncu maddenin 3 Rebiülahir 1285/12 Temmuz 1284 [24 Temmuz 1868] tarihli zeyl-i sânisidir. Sirkat edilmiş olan emval ve eşyayı onların mal-i mesruk olduğunu bilerek alanlar hakkında olunacak muamale kanunda meskutun-anh kalmış idi. Bu kabîl eşhasın esas-ı fiil olan sirkatte doğrudan doğruya müşareket ve muavenetleri bulunmadığı cihetle kendileri bi't-tab' fail-i müşterek addolunamamakta ve haklarında ol vakit mer'î olan 45'inci madde-i muaddele hükmü tatbik edilememekte idi. Maahaza eşhas-ı merkumenin fiil ve hareketleri emval-i mesrukanın bey' ve şirasını teshil ve binaenaleyh sariki sirkate teşvik ve teşci kabilinden olmasına göre kendilerinin cezasız bırakılması, asayiş-i umumi namına rehin-i cevaz olamazdı. Bunlar hakkında tertip olunacak mücazât-ı kanuniyenin derecesine gelince: Bu husus hakkında Şura-yı Devlet Adliye Dairesi ile Heyet-i Umumiyesi'nde ihtilaf-ı ârâ vukua gelmiştir. Adliye Dairesi'nde müzakare-i

keyfiyet olunduğu sırada azadan bazı zevat mal-i mesruku bilerek alanların sarike muavenet-i fiiliyeleri sebk etmemiş olması hasebiyle bunlar hakkında şerik ve muavin cezasının tertibi pek şedid olacağı ve yalnız sarike manen vukua gelen muavenetlerinden dolayı fiil-i sirkat hakkında Kanun-ı Cezada muharrer mücazatin en hafifi olan bir aydan bir seneye kadar hapis cezasıyla mücazat olunması ve mal-i mesruk mevcut ise sahibine reddedilip değil ise tazmin ettirilmesi muvafık olduğu re'yinde bulunmuşlardı. Diğer bazıları da çalınmış bir malı bilerek almak fiil-i sirkate muavenet addedilemeyeceğinden mal-i mesruk mevcut ise sahibine reddedildikten ve mevcut olmadığı surette tazmin ettirildikten sonra mal-i mesrukun kıymetinin sülüsünden tamamına kadar ceza-yı nakdî ahzıyla mücazat olunması ve eğer bu hali itiyad etmiş ise bir mahdan altı maha kadar hapis cezasının dahi ilave kılınması münasip olacağını dermeyan etmişlerdi. İki re'y arasında esbab-ı mucibe ve netice itibariyle fark, birinin mal-i mesruku bilerek almak fiilini sarike manen bir muavenet kabîlinden addetmesi ve binaenaleyh bu kabîl eşhasa fiil-i sirkat hakkında Kanun-ı Cezada muharrer cezaların en hafifi olan bir aydan bir seneye kadar hapis cezasını tatbik eylemesi, diğerinin ise bunu fiil-i sirkatle kat'iyen münasebettar addetmeyip ayrıca bir cürüm telakki etmesi ve neticeten fail-i cürm bu fiili itiyad etmemiş ise kendisinden yalnız ceza-yı nakdî alınıp fakat itiyad etmiş ise ceza-yı nakdî ile beraber hapis cezası ile dahi mücazat edilmesi keyfiyetleri idi. Şura-yı Devlet Heyet-i Umumiyesi mal-i mesruku bilerek alanlar hakkında bir zeyl tanzimini esasen muvafık-ı maslahat görmüş, tahdid edilecek mücazat-ı kanuniyenin derecesine gelince vâkıa bir fiil ve harekette itiyad ile adem-i itiyadın ahkam-ı kanuniye itibariyle yekdiğerinden farklı bir cezayı istilzam etmesi tabii ise de kanunen en hafif olan cünha dahi hapis cezasını müstelzim olmasına göre emval-i mesrukayı bilerek almak fiili cünha farz olursa bile hapis cezasını icab edeceğinden bunda itiyad ve adem-i itiyad takdiriyle başka başka muamele-i cezaiye vaz' ve ittihazı lazım gelmeyeceğine ve tahdid edilecek mücazat itiyad ve adem-i itiyada göre tahfif ve teşdid edilmek üzere hapis cezasının esas addedilmesine ve şu fiili irtikap edenlerin hareketlerinin derecesine nazaran yirmi dört saatten nihayet bir seneye kadar hapis cezasıyla mücazat olunması muvafık olacağına karar vermiştir.

Kanun-ı Cezanın 6 Cemaziyelahir 1329/22 Mayıs 1327 [4 Haziran 1911] tarihinde bazı mevaddı tadil olunduğu sırada 230'uncu maddenin zeyl-i evvel ve sânisî makamına kaim olmak üzere ilave olunan zeylde mücazat-ı tedibiyeyi

müstelzim sirkat ve dolandırıcılık ve emniyeti suistimal ceraiminden birini irtikap eden kimsenin suret-i gayr-ı meşruada elde ettiği malı sahibine redd u iade veyahut mutazarrırın zararını tazmin eylemesi halinde cezasının suret-i tahfifi ve sirkat, emniyeti suistimal ve dolandırıcılık fiillerinin eşya-yı hasise hakkında vukuu takdirinde cezanın keyfiyet-i tenzili ve sariklere muavin ve refik olanların sarikleri hükümete haber vermesi halinde sirkat cezasından suret-i afvı beyan edilmiş iken mal-i mesruku bilerek alanlar hakkında ne suretle ceza tayin edileceği zuhulen meskutun-anh bırakılmış idi. Bu noksan muahharan bir kanun-ı muvakkat ile ikmal edilmiştir.

Kanun-ı Cezaya altıncı defa olarak zeyl tertibi, 7 Muharrem 1286/7 Nisan 1285 [19 Nisan 1869] tarihinde vuku bulmuştur. Şehir dahiline ve mahallât arasına meyyit defni sıhhat-i umumiye muhilla ahvalden olmasına mebni hükümetce nerelere meyyit defnolunacağı ve hangi mahallere defn-i emvat caiz olmadığı bir nizamname ile tayin ve tasrih edilmiş idi⁴. Fakat memnuiyet-i nizamiye hilafına hareket edenler hakkında ceza-yı mahsus irâe edilmemiş olması hasebiyle bu kabil ahval mütecasirleri hakkında ancak tenbihat ve nizâmât-ı hükümete muhalefetten dolayı Kanun-ı Cezanın iki yüz elli dördüncü maddesine tatbikan bir beşlikten beş beşliğe kadar ceza tayinine imkan mevcut olmakla beraber hilaf-ı nizam defn-i emvat edenler için bu kadarlık bir ceza tayininin temin-i maksada kâfi olamayacağı bedihi idi. Fil ile ceza beyninde nispet husule gelmek ve memnuiyet-i vâkıdan maksud olan sıhhat-i umumiye temin edilmek üzere nizamen memnu olan mahallere defn-i emvat edenler hakkında tenbihat ve nizâmât-ı hükümete muhalefet edenlerden daha ağırca bir ceza tertibi muvafık görülerek Kanun-ı Cezanın umur-ı tehaffuziye ve tenzifiye ve zabıtaya muhalif hareket edenlerin cezalarından bâhis olan bab-ı salisine⁵, ona dair bir zeyl ilave edilmiştir.

⁴ 8 Mayıs 1285 tarihiyle müverrah olan bu nizamnamenin hükmü yalnız İstanbul'a mahsustur. Vilayet şehirleri için böyle bir nizamname tertip edilmeyerek bu husus, vilayet idarelerinin re'y ve takdirlerine bırakılmıştır. Mezkur nizamname hükmüncü, cevami-i şerife ve etrafındaki mezarlar ve kilise havalleri ve umumen meskun yerler civarında ve şehir dahilinde emvat defni memnu olup her halde defn-i emvat ve nakl ve keşf-i kubur ve bir de âfide beyan olunacak ahval-i istisnaiyeden istifade için Daire-i Sıhhiyenin izin ve ruhsatı lazımdır. Şehir dahilinde defni caiz olanlar şunlardır: Evvela, kadimeden biri taştan mamul ve hiç hava duhul edemeyecek suretle taşla kapatılmış türbe ve lahid sahipleri (ba de-mâ bu imtiyaz kimseye verilmeyecek ve hal-i hayatında mezar yerini alıp da lahid yaptırmamış olanlar oralara defnolunamayacaktır); sâniyen, yine ber-vech-i meşruh lahdi olmak şartıyla mezahib rüesası yani meşayih ve meşayihin evlad u ahfâdı ve patrik ve piskoposlar ve manastır rüesası ve mezahib-i muhtelif me'âbidi müessisleri.

⁵ Mülâhaza: Nizamen memnu olan mahallere defn-i emvat edenler hakkındaki zeyle dair Şura-yı Devlet

Kanun-ı Cezanın neşrinden on yedi sene sonra gurre-i Ramazan 1291/29 Eylül 1290 [11 Ekim 1874] tarihinde de dört maddesi (164, 217, 218, 219'uncu maddeler) tadil edilmiştir.

[164'üncü maddeye ait] iki metnin tatbik ve mukayesesinden anlaşıldığı vechile 1291 tarihinde vukua gelen tadil şundan ibarettir: Böyle şehir ve kasaba ve karye haricinde kâin olup insana mahsus veyahut kâbil-i sükna ve istimal olmayan binalara ve sefinelere ve kuru ve ormanlara ve henüz toprak üzerinde bulunan mahsulata kendi malı olmadığı halde amden ateş koyup da ihrak eden kimseler hakkında 1274 tarihli madde-i kanuniye hükmünce müebbeden kürek cezası tayin etmek iktiza ediyordu. 1291 tarihli metn-i maddede "müebbeden kürek cezası yahut on beş seneden ekall olmamak üzere muvakkaten" ibaresi dercedilmiştir. 1291 tarihli tadilâtın esbab-ı mucibe mazbataları Hazine-i Evrakta bulunamamış ise de bu kabîl ef'âl mütecasirleri hakkında behemehal müebbeden kürek cezası tayin edilmeyip cürümdeki esbab-ı müşeddede veya muhaffefeye göre müebbed veya on beş seneden ekall olmamak üzere muvakkaten kürek cezasını tatbik ve tayinde hükkamın tahyiri, cürüm ile ceza beyninde nispet-i adilenin muhafazasına medar olacağı mülahaza edilerek madde-i kanuniyenin bu sebebe istinaden tadil olunduğu anlaşılmaktadır.

Gurre-i Ramazan 1291/29 Eylül 1290 tarihinde tadil edilen dört maddeden biri dahi evvelce beyan olduğu vechile 217'nci madde-i kanuniyedir. Gurre-i Ramazan 1291 tarihinde bu maddenin sirkatin ahvaline dair taalluk eden tafsilatı tebeddül etmemiş yalnız madde-i sâbıkada ceza ancak müebbed kürek cezasından ibaret iken madde-i muaddelede müebbed veyahut on beş seneden ekall olmamak üzere muvakkaten kürek cezasının tayin olunacağı tasrih edilmiştir. İşbu tadilin sebep ve hikmeti de tatbik-i ceza hususunda nokta-i itidalin taharrisine imkan bırakmak keyfiyetidir.

Adliye Dairesi'yle Heyet-i Umumiyesi'nin mazbatalarında bu babda kaleme alınan fıkra-i kanuniyenin, Kanun-ı Cezada umur-ı tehaffuziye ve zabıtaya muhalif hareket edenlere dair olan üçüncü fasla zeyl edilmesi lüzumu dermeyan olunmuş ve 7 Muharrem 1286 tarihinde istihsal edilen irade-i seniyye dahi ol vechile istihsal edilmiş ise de kanun-ı cezanın umur-ı tehaffuziye ve tenzifiye ve zabıtaya muhalif hareket edenlerin cezalarından bahseden kısmı üçüncü faslı olmayıp üçüncü babı olduğundan ve bu bab da ayrıca fasıllara münkasim bulunmadığından zeyl-i mezkurun üçüncü fasla ilavesi hakkındaki fıkra sehve müstenid olup maksat üçüncü babdır. Şimdiye kadar tab ve neşrolunan metinlerde 7 Muharrem 1286 tarihli zeyl 264'üncü maddeye zeyl olmak üzere gösterilmiş ise de mazbatalardan anlaşılacağı üzere işbu zeyl 264'üncü madde zeyli olmayıp Kanun-ı Cezanın bab-ı salisine ilave edilmiştir. Binaenaleyh, zeyl-i mezkurun 264'üncü maddeye ait olmak üzere telakkisi de sehve müsteniddir.

Gurre-i Ramazan 1291 tarihinde tadil olunan maddelerden biri dahi 218'inci maddedir. Madde-i asliye ile muaddel maddenin farkı şudur ki hırsızlık esnasında vukubulan muamele-i şedideden eser-i cerh zuhur eden ahvalde mütecasir-i cürm olanların madde-i asliye hükmünce behemehal müebbeden küreğe vaz olunmaları icab eder iken tadilât-ı vâkıa ile müebbeden veyahut on beş seneden ekall olmamak üzere muvakkaten kürek cezasını hükmetmek imkanı husule gelmiştir.

Tarih-i mezkurda tadil olunan dört maddeden biri de 219'uncu madde-i kanuniyedir. Bu maddenin sebep-i tadili de mevadd-ı sâbıkanın esbab-ı tadilinin aynıdır.

Kanun-ı Cezanın tatil-i uzuvdan bâhis olan 177'nci maddesine 27 Rebiülahir 1292/21 Mayıs 1291 [2 Haziran 1875] tarihinde bir zeyl ilave edilmiştir. İşbu zeylin sebep-i ilavesine gelince: Katl kastına iktiran etmeksizin âdiyen vaki olan darbdan müteessiren madrubun vefatı halinde fiilde kasd-ı katl olmamasına nazaran 174'üncü madde-i kanuniyeye tatbikan ceza tayinine imkan bulunamadığı gibi âdiyen darb cezasının tayini takdirinde de fiil ile ceza beyninde nispet olamayp fail-i cürüm pek hafif bir ceza ile kurtulmuş olacağından ve tatil-i uzuv eden dârib ve cârihler hakkında 177'nci madde-i kanuniye hükmünce kürek cezası tayin edilmekte olmasına göre mahiyeten ondan ağır bir cürüm olan min-gayr-i kasdın darb ile vefata sebebiyet fiiline tatil-i uzuvdan daha hafif bir cezanın tatbik edilmesi muvafık gör[ül]mediğinden telef-i nefsi mucib olan darb fiili faillerinin beş seneden ekall olmamak üzere muvakkaten küreğe konulması tasvib edilerek 177'nci maddeye işbu zeyl ilave olunmuştur.

177'nci madde-i kanuniyenin 27 Rebiülahir 1292 tarihli işbu zeylinin hükmü kanunun 6 Cemaziyelahir 1329/22 Mayıs 1327 [4 Haziran 1911] tarihinde icra edilen tadilâtı sırasında münfesihi olmuştur; çünkü, min-gayr-i taammüd katlden bâhis olan 174'üncü madde-i kanuniye o esnada tadil edilerek madde-i mezkurede min-gayr-i taammüd katl fiili kasda mukarin veya gayr-ı mukarin olmak üzere iki kısma ayrılmış, birinci fıkrada kasten katlden bahsolunduktan sonra fıkra-i ahire [ile] telef-i nefsi mucib olan darb ve cerh faillerinin cezası 174'üncü maddeye derc ve ilave edilmiş ve bu suretle 177'nci maddenin mevzu-ı bahsimiz olan 27 Rebiülahir 1292 [2 Haziran 1875] tarihli zeyli merfu u'l-hükm kalmıştır.

14 Rebiülahir 1293/26 Nisan 1292 [9 Mayıs 1876] tarihinde de Kanun-ı Cezanın sirkat faslına dahil olan iki yüz yirmi ikinci maddesi tadil olunmuştur. Madde-i asliye hükmünce, evvela, sirkat gece vakti olur ve iki veyahut daha

ziyade eşhas birlikte veya bu iki halden yalnız birisi olup fakat sirkat adam oturur bir mahalde veya mabedde vuku bulursa; sâniyen, madde-i sirkat, gündüz veyahut şahs-ı vahid tarafından vuku bulsa ve mahall-i sirkat adam oturur mahal olmasa bile sarik olan şahıs hafı ya celi müsella bulunursa; sâlisen: Bir şahıs, muvazzaf hizmetkar olup da hizmet ettiği efendinin yahut efendisinin hanesine gelmiş olan kimsenin veyahut efendisi ile bi'r-refaka gitmiş olduğu hane sahibinin malını sirkat ederse veyahut hırsızlık eden kimse amele veya esnaf şakirdi olup ustasının hane ve dükkan ve mağazasında veyahut bir şahıs müstemirran çalıştığı bir mahalde hırsızlık ederse; râbian: Hancı ve lokantacı ve arabacı ve kayıkçı ve emsali esnaf veyahut bunların adamları kendilerine tevdi olunan eşyanın hepsini veya bir miktarını sirkat eylese şu ahvalin biriyle irtikab-ı sirkat eden şahsın üç sene hapsolunması iktiza ediyordu.

Madde-i asliyede ceza bir hadd-i aşğar ile hadd-i azam arasında mütefavit olarak gösterilmemiş, yalnız üç sene olmak üzere tahdid ve tayin edilmiş idi. Halbuki, bu maddeye tevfikân ceza tayini icab eden bazı sirkat ef'âlinde fiil-i sirkatin keyfiyet-i îkâ'ına ve failin ahvaline göre üç sene hapis cezası tayinini hakimler ağır görmekle beraber sarahat-i kanuniyeye nazaran ahar suretle muamele ifasına imkan bulamıyorlardı. Bu hale yine kanun dairesinde çaresâz olmak için iki yüz yirmi ikinci madde tadil edilmiş, madde-i mezkurede münderic ahvalden biri ile irtikab-ı sirkat eden şahsın bir seneden üç seneye kadar hapsedileceği tasrih olunmuştur.

Madde-i asliyenin metni zîrde tadad olunan ahvalden biriyle irtikab-ı sirkat eden şahıs, üç sene müddetle hapsolunur. Ahval-i mezkurenin birincisi, gece vakti olmak ve iki veyahut daha ziyade eşhas birlikte veya bu iki keyfiyetin yalnız birisi olup fakat adam oturur bir mahalde veya mabedde olmaktır; ikincisi, madde-i sirkat gündüz yahut şahs-ı vahid tarafından vuku bulsa ve mahall-i sirkat adam oturur mahal olmasa bile sarik olan şahsın hafı ya celi müsella buunmasıdır. Üçüncüsü, bir şahıs muvazzaf hizmetkar olup da hizmet ettiği efendinin yahut efendisinin hanesine gelmiş olan kimsenin veyahut efendisiyle gitmiş olduğu hane sahibinin malını sirkat eylemek veyahut hırsızlık eden kimse amele veya esnaf şakirdi olup ustasının hane ve dükkan ve mağazasında veyahut bir şahıs müstemirran çalıştığı bir mahalde hırsızlık eylemektir. Dördüncüsü hancı ve lokantacı ve arabacı ve kayıkçı ve emsali esnaf veyahut bunların adamları kendilerine tevdi olunan eşyanın hepsini veya bir miktarını sirkat etmektir. Şurasını şimdiden beyan edelim ki madde-i mezkure

ahiren 6 Cemaziyelahir 1329/22 Mayıs 1327 tarihinde de tadil edilmiş ve miktar-ı cezanın bir seneden üç seneye kadar hapis olacağı tasrih olunmuştur.

Kanun-ı Cezanın neşri tarihi olan 28 Zilhicce 1274 tarihinden devr-i sâbıkın mebdeine yani hakan-ı mahlu' hazretlerinin ibtida-yı cülusu olan 11 Şaban 1293/19 Ağustos 1292 [1 Eylül 1876] tarihine kadar mürur eden on dokuz sene zarfında kanun-ı mezkura dokuz defa tadilât ve tezyilât icra edilmiş olduğu gibi hakan-ı müşarunileyhin tarih-i cülusundan devr-i Meşrutiyete kadar geçen otuz üç sene zarfında ancak on defa tadilât ve tezyilât vukua getirilmiştir.

Devr-i sâbıkta icra olunan tadilât ve tezyilâtın birincisi 50, 51, 53, 55, 58, 60'uncu maddelerin 22 Zilhicce 1297/13 Teşrinisani 1296 [25 Kasım 1880] tarihinde tadili ve 54'üncü maddeye zeyl ilavesi keyfiyettir. Ellinci, elli birinci, elli üçüncü maddeler düşmana muavenet ve memalik-i mahruseye duhüllerini teshil ve tersane ve cepaneleri a'dâya teslim gibi ef'âle cür'et ve düşmana casusluk edenlerden ve istihkam ve tersane ve limanların resim ve haritalarını ahara verenlerden bâhis olmasına göre 1293 Muharebesinde vukua gelen tecrübelerden bi'l-istifade mevadd-ı mezkurenin tadil ve ahkâmının tevsi edilmesi tabii görülebilir. Fakat emniyet-i dahiliyeyi ihlal edenler hakkındaki ikinci fasla dahil olan elli beş, elli sekiz ve altıncı maddeler, hükümet aleyhine isyandan ve bu suretle isyan ve ihtilal maksadıyla teşkil olunan cemiyetlerden askerleri ikâ -ı isyan ve ihtilale tahrik edenlerden bâhis olmasıyla devr-i sâbıkın mebdeinde bu maddelerin tadil edilmesi câlib-i nazardır. Zaten ileride görüleceği vechile devr-i mezkurda Kanun-ı Cezaya ilave olunan zeyllerin ekserisi isyan ve ihtilal tertibatının önünü almak maksadıyla kanuna tezyil edilmiştir.

[50'nci maddenin aslı ve muaddel hali] mukayese edilince anlaşılır ki ceza tehdidi altında bulundurulması matlub olan ef'âl meyanına Devlet-i Aliyyenin levazım-ı harbiyeye mahsus imalathane ve fabrikalarını ve zabitân ve efrad-ı askeriyesini düşmana teslim etmek veya teslimi sebep olmak veyahut bunları ve köprü ve demir yollarını düşmanın faidesi için tahrip etmek fiilleri idhal olunmuştur.

Elli birinci maddeye tadil-i vaki ile ilave olunan cihet zabitan ve efrad-ı askeriye düşman tarafına kaçırınların veyahut Devlet-i Aliyye asâkirini düşman tarafına kaçmak için iğfal edenlerin müebbeden küreğe konulacağına dair fıkra-i ahiredir.

[Elli üçüncü] maddeye ilave edilen cihet dahi "harekât-ı harbiye ve tertibât-ı askeriye ve kılâ ve istihkamata dair planlar" fıkrasıdır.

Yine bu tarihte elli dördüncü maddeye bir zeyl ilave edilmiştir. Esbab-ı mucibe mazbatasının mütalaasından anlaşılacağı üzere bin iki yüz doksan altı tarihinde Askeri Ceza Kanunnamesi'nin tadilâtını müzakere için bir komisyon teşkil olunarak bu komisyonca Alman Kanun-ı Ceza-yı Askerisi me'haz ittihaz edilip tercüme ettirildiği sırada Alman Mülkiye Ceza Kanunu'na matuf birtakım cezaların bizim Kanun-ı Umumî-i Cezada mevcut olmadığı anlaşılmış ve bunların kanun-ı mezkure ilavesi için Harbiye Nezareti'nden vaki olan teşebbüs ve Adliye Nezareti'yle cereyan eden muhaberat neticesinde Kanun-ı Cezanın 50, 51, 53, 55, 58, 60'ncü maddeleri tadil ve mevzubahis olan elli dördüncü maddeye bir zeyl ilave edilmiştir. 22 Zilhicce 1297 tarihinde tadil edilen mevaddan biri dahi elli beşinci maddedir.

22 Recep 1307/2 Mart 1306 [14 Mart 1890] tarihinde dahi Kanun-ı Cezanın kundakçılıktan bâhis olan yüz altmış üç ve yüz altmış dördüncü maddeleri tadil edilmiştir. 163'üncü madde-i asliye hükmünce şehir ve kasaba ve karye derununda meskun ve gayr-ı meskun her nev' ebniyeye ve haricde insana mahsus ve kâbil-i sükna ve istimal olan binalara ve sefinelere -kendi malı olsun olmasın- amden ateş verip ihrak eden şahsın behemehal idamı lazım geliyordu. Halbuki bu cürüm, suver-i mütenevviada vukua gelebileceğinden ve muhtelif netayic tevlid eyleyeceğinden fail-i cürmün mutlaka ceza-yı idam ile cezalandırılmayıp cürmün suret-i vukuuna ve husule getirdiği neticenin derecesine nazaran tayin-i ceza cihetine gidilmesinin muvafık-ı ma delet olacağı derkar idi. İşte kanunun tatbikatı sırasında görülen bu ihtiyaç 163 ve 164'üncü maddelerin tadilini istilzam etmiştir. Tadilât-ı vâkıa icabınca şehir ve kasaba ve karye haricindeki ebniyeyi amden ihrak edenler ceza-yı idamdan hariç tutulduğu gibi şehir ve kasaba ve karye derunundaki meskun ve gayr-ı meskun her nev ebniye ile sefinelere ve sefaine amden ateş koyup ihrak eden şahsın idam ile cezalandırılması ancak iki halden birinin vukuuyla tecviz edilmiştir. Bu halden birincisi, ihrak edilen bina veya sefinenin başkasının malı bulunması ve harikin telef-i nefsi mucib olması; ikincisi de, fail-i cürmün malı olup da ateşin sirayetiyle başkasının bina veya sefinesinin muhterik olması ve harikin kezalik telef-i nefsi intac etmesi. Kundakçının ihrak ettiği bina veya sefine -gerek başkasının malı bulunsun ve gerek kendisinin malı olup da ateşin sirayetiyle başkasının bina veya sefinesi muhterik olsun- hakkında idam cezasının tatbiki her halde harikin telef-i nefsi mucib olması şartıyla takyid edilmiştir. Bu iki suretle vukua gelen harik telef-i nefsi mucib olmamış ise müebbed kürek cezasının tayini

tensip olunduğu gibi şayet bir kimsenin böyle amden ihrak ettiği ebniye veya sefine kendi malı olur ve ateş aharın malına, binasına sirayet etmez ise fail-i cürüm hakkında muvakkat kürek cezası vaz' edilmiştir.

Şehir ve kasaba ve karye haricindeki ebniye ve sefaine gelince: 163'üncü madde-i asliye hariçte insana mahsus ve kabil-i sükna ve istimal olan binaların amden ihrakını da ceza-yı idam ile tecziye etmiş ve böyle haric-i şehir ve kasaba ve kurâda insana mahsus veyahut kabil-i sükna ve istimal olmayan binalara ve sefinelere ve kuru orman ve henüz toprak üzerinde bulunan mahsulata kendi malı olmadığı halde amden ateş koyup ihrak eden kimselerin müebbeden veyahut on beş seneden ekall olmamak üzere muvakkaten ve kendi malı olup da kezalik amden ihrak etmesinden harikin sirayetiyle ahara mazarratı dokunduğu halde dahi muvakkaten kürek cezasıyla mücazat edileceği gurre-i Ramazan 1291 tarihli 164'üncü madde-i kanuniyede tasrih olunmuş idi. 22 Receb 1307 tarihinde icra edilen tadilât iktizasınca şehir ve kasaba ve karye haricinde vukua gelen kundakçılık cürümleri gerek insana mahsus ve kabil-i sükna binalara taalluk etsin ve gerek kabil-i sükna ve istimal olmayan binalara ve korulara, ormanlara ve henüz toprak üzerinde bulunan mahsulata karşı vukua gelsin cezası kürektir. Şu fark ile ki eğer ihrak edilen şey başkasının malı ise müebbed veya muvakkat kürek cezalarından birini tayinde hükkam muhayyerdir. Fakat failin ihrak ettiği şey kendi malı olup da harikin sirayetiyle ahara mazarratı dokunmuş ise ancak muvakkat kürek cezası tayin olunabilir.

Kanun-ı Cezanın elli sekiz ve altmış altıncı maddelerine dahi 19 Zilkade 1309/2 Haziran 1308 [15 Haziran 1892] tarihinde birer zeyl ilave edilmiştir. Esbab-ı mucibe mazbatasının mütalaasından da anlaşılacağı üzere işbu zeyllerin ilavesi o vakit âsârı mahsûs olan bazı teşebbüsât-ı ihtilaliyeyi kesr ve imha maksadına müstenittir. Tarih-i mezkurde Dersaadet'te teşekkül eden bir suikast komitesi azasından birinin şemsiye şeklinde süngülü bir tüfenk icad ve imal etmesi pek ziyade endişe ve telaş mucib olmuş ve ahaliyi hükümete karşı tahrik etmek üzere tertip ve tahrir edilmiş matbu ve gayr-ı matbu evrak-ı muzırrayı neşr için nezdinde hıfzedip henüz neşr edememiş olan veyahut esasen kendisi erbab-ı fesaddan olmakla beraber eline geçen evrak-ı muzırrayı memurîn-i devlete itâ etmeyerek nezdinde saklayan eşhas haklarında tatbik edilecek bir madde-i kanuniyenin bulunmaması mühim bir noksan telakki edilmiş olduğundan bir heyet-i fesadiyenin maksadını icra veyahut bir şahsa veya müteaddid eşhasa suikast için her ne şekil ve surette olursa olsun esliha-i

nâriye ve âlât ve edevât-ı saire-i cariha ve mühlike icad ve imal ve istihzar eden veyahut taşıyanlar hakkında 58'inci madde-i kanuniyeye bir zeyl ilave edildiği gibi emniyet-i dahiliye-i memleketin ihlalini müeddi olan ve Kanun-ı Cezanın ikinci faslında tadad edilen tahrikat ve ifsadata dair matbu ve gayr-ı matbu evrak ve resail-i muzırrayı neşretmek üzere nezdinde hıfzedip de henüz neşr edememiş olan şahsın kalebent edileceğine ve erbab-ı fesaddan olmayıp da yalnız eline geçen bu makule evrak-ı muzırrayı memurîn-i Devlet-i Aliyyeye ibraz ve i tâ etmeyerek nezdinde saklayan kimsenin hapsolunacağına dair 66'ncı madde-i kanuniyeye bir zeyl tertip olunmuştur.

7 Cemaziyelahir 1310/15 Kanunuevvel 1308 [27 Aralık 1892] tarihinde de kanunun 157'inci maddesi tadil edilmiştir. Madde-i mezkurenin sebep-i tadili şudur: Bir çok kimseler hâmil oldukları nüfus tezkerelerini hakk ü tahrif suretiyle bazı mükellefiyât-ı kanuniyeden kurtulmak istiyorlardı. Kanun-ı Cezada ise mürur tezkeresi ile pasaportları sahte olarak yapan veyahut tağyir ve tahrif edenler hakkında ceza tayin edilmiş olup nüfus tezkeresini tahrif eyleyenler hakkında bir ceza tayin olunmamış idi. Bu gibi suistimalatın önünü almak ve nüfus tezkerelerini tahrif edenleri mücazat-ı kanuniyeye düçâr edebilmek için 157'nci madde-i kanuniyeye tezakir-i Osmaniye dahi ilave edilmek suretiyle madde-i mezkure tadil olunmuştur.

Kanun-ı Cezanın yüz otuz üçüncü maddesi dahi 28 Cumadelahire 1311/25 Kanunuevvel 1309 [6 Ocak 1894] tarihinde tadil edilmiştir. Madde-i asliyede hayrât-ı şerife ve tezyinât-ı belediyeden olan ebniye ve âsâr-ı mevzuayı hedm ve tahrif ve cevami ve avlularında ve mesirelerde ve sokak ve meydanlardaki ağaçları kat ve telef eyleyenler hakkında tatbiki lazım gelen ceza tayin ve tasrih olunmuş idi. Fakat makberelere ve emvata taarruz edenler meskutun-anh kalmış olduğundan bu kabîl eşhasa ceza tayinine imkan bulunamıyordu. 133'üncü maddenin 28 Cumadelahire 1311 tarihinde vukua gelen tadili bu noksanın ikmali lüzumuna müstenittir.

Kanun-ı Cezanın sirkat-i emval-i emiriye ve irtikabât-ı saireden bahseden dördüncü faslına 14 Rebiülevvel 1319/18 Haziran 1317 [1 Temmuz 1901] tarihinde bir zeyl ilave edilmiştir. İşbu zeyl esliha-i emiriyesinden birini veya cephanesini satan veya telef eden yahut şahs-ı ahara veren polis memurları hakkındadır. Bu kabîl polis memurları hakkında Kanun-ı Cezada bir madde-i mahsusa bulunmadığı cihetle mahkemelerce⁶ fûruht ve zayı edilen eslihanın bedeli tazmin ettirilmekle

⁶ O vakit cari olan ahkam-ı kanuniye icabınca polis memurlarının bu gibi efâlden dolayı muhakemeleri taşrada mecalis-i idareye ve Dersaadet'te Şura-yı Devlet Bidayet Mahkemesi'ne muhavvel idi.

beraber hareket-i vâkıa amirinin vazife-i memuriyetine ait tenbihatını infaz ve icrada bila-sebeb-i sahih terâhi mahiyetinde telakki olunarak kanun-ı mezkurun o tarihte mer'iyü'l-hükm olan 28 Zilhicce 1274 tarihli 102'nci madde-i asliyesi mucebince birer aylık maaşlarının kat'ı suretiyle ceza tertip olunmakta idi. Halbuki memurînin bu derecede bir ceza ile tecziye edilmesi emsalini terhibe kifayet etmemekte ve maişetce düçâr-ı müzayaka olan polis memurlarından bazıları hâmil oldukları esliha-i emiriyeyi fûruht veya terhin ile elden çıkarmakta idi. Bu hale mani olmak için esliha-i emiriyesini veya cephanesini satan ve telef eden ve şahs-ı ahara veren polis memurları hakkında tatbik olunacak cezayı mutazammın olmak üzere Kanun-ı Cezaya bir zeyl ilavesi tensip edilmiş ve bu kabîl memurların hareket-i vâkıası emval-i emiriyeden olan esliha ve cephane hakkında vukua gelmekte olmasıyla işbu zeyl, sirkat-i emval-i emiriyeden bâhis olan dördüncü fasla ilave olunmuştur.

İşbu zeyl 14 Muharrem 1332/1 Kanunuevvel 1329 [13 Aralık 1913] tarihli kanun-ı muvakkat ile tadil ve mezkur kanun-ı muvakkat Meclis-i Umumice tadilen kabul olunarak 4 Rebiülahir 1334/26 Kanunusani 1331 [9 Şubat 1916] tarihli irade-i seniyye ile iktisab-ı kanuniyet etmiştir. Şekil ve suret-i tadili ileride mahall-i mahsusunda beyan olunacaktır.

Kanunun 58 ve 166'ncı maddelerine 5 Şaban 1321/14 Teşrinievvel 1319 [27 Ekim 1903] tarihinde birer zeyl-i sâni ilave edilmiştir. Sebeb-i ilave şudur ki Memalik-i Osmaniyyeye hükümetin müsaadesi olmaksızın dinamit ithal veya dahil-i memlekette dinamit imal edenler ve memalik-i Osmaniyyede mugayir-i nizam olarak barut ve fişenk imal veya kaçakçılık suretiyle ithal edenler hakkında Kanun-ı Cezada bir madde-i mahsusa gayr-ı mevcut idi. Hükümet memlekette âlât ve vesâit-i ihtilali esasından kal' ve imha etmek istediğinden bu gibi âlâtı imal edenler ile kaçakçılık suretiyle ithal eyleyenleri bir ceza tehdidi altında tutmayı muvafık görmüş ve bu maksatla 58 ve 166'ncı maddelere birer zeyl ilave etmiştir.

Yüz altmış altıncı maddeye 6 Cumadelahire 1329/22 Mayıs 1327 [4 Haziran 1911] tarihinde ilave edilen zeylde memalik-i Osmaniyyede bila-ruhsat barut ve sair ecza-yı nâriye ve esliha-i memnua ve bunlara mahsus fişenk imal veyahut memalik-i ecnebiyeden memalik-i Osmaniyyeye barut ve sair ecza-yı nâriye ve esliha-i memnua ve fişenk ithal veya bu nev' kaçakçılığa tavassut edenler veyahut memalik-i Osmaniyye dahilinde bir mahalden diğer mahalle kaçak barut vesair esliha-i memnua ve fişenk nakil ve ithal eyleyenler ve bila-ruhsat bu kabil

memnu fişenk ve silah ve ecza-yı nâriyeyi taşıyan ve satanlar hakkında tayin olunacak cezalar tavzih ve tasrih edilmiş olduğundan yüz altmış altıncı maddenin 29 Rebiülahir 1281 tarihli zeyl-i evveli ile 5 Şaban 1321 tarihli zeyl-i sânisinin hükümleri münfesihtir.

57'nci maddenin zeyl-i sânişi dahi 24 Cumadelula 1324/3 Temmuz 1322 [27 Ekim 1903] tarihinde tadil edildiğinden 5 Şaban 1321/14 Teşrinievvel 1319 tarihli zeyl-i sânisinin hükmü münfesihtir.

Zeyl-i sâni-i mezkurun sebab-i tadiline gelince; dinamit ve bomba gibi âlât-ı muhribenin imal ve ihzarını veyahut memalik-i Osmaniyyeye nakil ve ithalini men etmekten ve failleriyle müşariklerini tecziye eylemekten kat î bir faide istihsal edilememiş idi. Hükümet bu hususta daha ziyade irâe-i şiddete mecbur kalmış ve dinamit ve bomba ve buna mümasil âlât-ı muhribenin icad ve imal ve nakil ve ihafesine ve istimaline muttali olmuş iken bunu hükümete ihbar etmeyenlerin tecziyesini münasip görmüştür. 58'inci madde zeyl-i sânisinin 24 Cumadelula 1324 tarihinde vukua gelen tadili bu maksada mebnidir.

Yol emri ve mürur tezkeresine ve pasaportlara sahte isim yazdıranlardan bâhis olan Kanun-ı Cezanın yüz elli altıncı maddesine de 25 Safer 1325/27 Mart 1323 [9 Nisan 1907] tarihinde -ki kanunun neşrinden elli birinci seneye tesadüf eder- bir zeyl ilave olunmuştur. Filhakika buna ihtiyaç vardı. Çünkü mürur tezkereleri ile pasaportlara müteallik hileli hareket birkaç suretle vukua geliyordu: Ya mürur tezkeresini veya pasaportu daire-i aidesinden istihsal sırasında sahte bir isim yazdırılıyor veya mürur tezkeresi veya pasaport ait olduğu daireden istihsal edilmeyerek hariçte sahte olarak yapılıyor yahut esasen doğru olarak alınmış iken muahharan tağyir ve tahrif olunuyordu. Mürur tezkeresi ile pasaporta sahte isim yazdırmak fiili için 156'ncı madde-i kanuniye "altı aydan iki seneye kadar" ve mürur tezkeresi ile pasaportu sahte yapmak veyahut işbu evrakı tağyir ve tahrif eylemek ve bu makule sahte, tağyir ve tahrif olunmuş evrakı istimal etmek fiilleri içinde 157'nci madde "bir seneden üç seneye kadar" hapis cezası tayin etmiş idi.

Bu fiillerden başka olarak mürur tezkereleri ile pasaportlar hakkında diğer bir hileli harekete hükümet muttali olmuş idi. Bir çok kimseler mücerred tezkereler ve pasaport çıkarmak külfetinden ve rüsum-ı lazımevi vermekten vareste kalmak için başka nâma verilmiş tezkereleri bila-tahrif istimal ediyorlardı. Vâkıa böyle şahs-ı ahar nâmına çıkarılmış mürur tezkeresini istimal edenlerin tezkeresiz adıyla kendilerinden ol vakit mer'iyü'l-hükm olan 27 Temmuz 1303 [8

Ağustos 1887] tarihli Mürur Nizamnamesi'nin on sekizinci maddesine tevfikan yirmi beş kuruş ceza-yı nakdî alınmakta ise de ahârın tezkeresini istimal edip de bu hareketine hükümetce kesb-i vukuf edilmesi halinde yalnız yirmi beş kuruş bir ceza-yı nakdî ile kurtulacağını bilen kimseler tarafından mürur tezkeresi istihsaline lüzum görülmemekte, bu da inzibat-ı memlekete tesir etmekte idi. İşte buna mani olmak için 156'ncı madde-i kanuniyeye 25 Safer 1325/27 Mart 1323 tarihinde salifu'z-zikr zeyl ilave edilmiştir. Bu zeyl hükmünce şahs-ı ahâr namına verilen mürur tezkeresini tağyir ve tahrif etmeksizin mücerred ol şahsın namını takınarak istimal edenlere "bir haftadan bir aya kadar" hapis cezası tayin olunmuştur. Bu kabîl ef'âle mütecasir olanlar tedib ve emsali terhib olunabilmek için yalnız ceza-yı nakdî ile iktifa edilmemiş; bir ceza-yı cismanî vaz' ve tayin kılınmıştır. Maahaza bu fiil; mürur tezkeresine sahte isim yazdırmak veyahut bu gibi evrakı esasen sahte olarak yapmak kabîlinden olmadığı cihetle sahte isim yazdırırlar ve mürur tezkeresiyle pasaportu sahte olarak yapanlar hakkında muayyen olan mücazat-ı kanuniye derecesinde bir ceza tayini münâsîp görülemeyerek daha hafif bir ceza vaz' edilmiştir.

Bir de şahs-ı ahâr namına verilmiş mürur tezkeresini ol şahsın namını takınarak istimal, nasıl hükümeti iğfal ve inzibatı ihlal edecek bir hareket ise kendi namına aldığı bir tezkereyi nam-ı müstear ile istimal olunacağını bilerek şahs-ı ahâra i tâ etmek dahi muhill-i inzibat olan bu gibi ef'âlin vukuunu teshile hizmet ve bu yolda bir muavenet olmasına mebni bunun da men'î ve faillerinin tecziyesi muktezi olduğundan 25 Safer 1325 tarihli zeyle bu babda bir fikra ilave edilmiş ve mürur tezkeresini nam-ı müstear ile istimal olunacağını bilerek şahs-ı ahâra i tâ edenlere de istimal edenler gibi "bir haftadan bir aya kadar" hapis cezası tayin olunacağı gösterilmiştir. Pasaportlara gelince pasaportları bu suretle istimal fiili memalik-i ecnebiyeye azîmetini nazar-ı hükümetten ketm ve ihfa gibi bir maksadı tazammun edeceği cihetle inzibatın ihlaline bunun daha ziyade tesiri olacağı düşünölmüş ve binaenaleyh mürur tezkeresi ile pasaportların bu suretle istimali aynı derecede tutulmayıp şahs-ı ahâr namına verilmiş pasaportu nam-ı müstear ile istimal edenlere ve kendi namına aldığı pasaportu nam-ı müstear ile istimal olunacağını bilerek şahs-ı ahâra i tâ eyleyenlere karşı daha ağır bir ceza tayini muvafik görölerek "altı aydan iki seneye kadar" hapis cezası tayin olunmuştur.

Meşrutiyetin ilanından mukaddem ve bilhassa inkılabı takaddüm eden birkaç sene zarfında hükümet her gûne isyan ve ihtilale mahal bırakmamak

için tedabir-i tazyikiye ve maniaya müracaat etmekte idi. bir heyet-i ihtilaliyenin maksadını icra için veyahut bir şahsa veya müteaddid eşhasa suikast için esliha-yı nâriye ve âlât ve edevât-ı saire-i cârihe ve mühlike imal ve istihzar eden veyahut taşıyan eşhasa ceza tayinini mutazammın olarak elli sekizinci madde-i kanuniyeye 19 Zilkade 1309/2 Haziran 1308 [15 Haziran 1892] tarihinde bir zeyl ilave edildiği gibi bir heyet-i ihtilaliyenin maksadını icra ve teshil veyahut bir veya müteaddid kesâna suikast için dinamit ve bomba ve buna mümasil âlât-ı muhribeyi imal ve ihzar ve nakil ve memalik-i ecnebiyeden Memalik-i Osmaniyyeye ithal ve ihfa ve istimal edenlerin ve bunlara müşareket ve bu hallerde teşebbüs eyleyenlerin idam olunacağına ve böyle âlât-ı muhribenin icad ve imal ve ihzar ve nakil ve ithal ve ihfa ve teşebbüs ve istimaline muttali olup da bila-özürlü sahih hükümete ihbar etmeyenlerin küreğe konulacağına dair yine elli sekizinci maddeye 24 Cumadelula 1324/3 Temmuz 1322 [15 Ağustos 1906] tarihinde ikinci bir zeyl ilave olunmuş ve mugayir-i nizam olarak memalik-i Osmaniyyede barut ve fişenk imal ve kaçakçılık suretiyle memalik-i Osmaniyyeye ithal edenlerin ve bunların şeriklerinin üç sene müddetle küreğe konulacağına dair 166'ncı maddeye 5 Şaban 1321/14 Teşrinievvel 1319 [27 Ekim 1903] tarihinde bir zeyl-i sâni tertip edilmiş idi⁷. Bu kadar tazyiklere, bu derece şiddetli tedbir-lerere rağmen hükümet bomba, dinamit ve sair âlât-ı muhribenin memlekete girmesine mani olamıyor, şurdan burdan ve bilhassa vapurlarla, gemilerle, kayıklarlarla bu kabil âlât-ı tahribiye kaçak olarak memlekete ithal edildiği gibi erbab-ı fesad tabir olunan ihtilalciler dahi yine böyle gizlice memlekete girebiliyorlardı. Hükümet bunun da önünü almak için 58'inci maddeye 27 Safer 1326/17 Mart 1324 [31 Mart 1908] tarihinde yani inkılabdan ancak dört ay mukaddem üçüncü bir zeyl ilave etmiş ve bir heyet-i ihtilaliyenin maksadını icra veyahut bir veya müteaddid suikast için esliha-i nâriye ve dinamit ve bomba ve sair âlât-ı muhribe ve mühlikeyi murakıb-ı bahriye ve berriye ile Memalik-i Osmaniyyeye ithal ve erbab-ı fesad ve ihtilalden olan eşhası hâl ü sıfatlarını bilerek hükümetce tayin olunan mevkilerin gayrısına ihraç eyleyen ve bu makule erbab-ı ihtilal ile âlât ve edevât-ı tahribiye ve mühlikeyi dahil-i memlekette bir mahalden diğer mahalle nakleden vapur ve yelken ve sefain kapudanlarıyla sandalcı ve kayıkçıların ve eşhas-ı sairenin muvakkaten küreğe konulacağını işbu zeylde beyan eylemiştir.

Meşrutiyetin ilanından sonra iki sene kadar Kanun-ı Cezaya dokunulma-

⁷ İşbu zeyller hakkındaki tafsilat makalat-ı sâbıkada münderictir.

mıştır. İnkılabdan sonra ilk tadil 19 Şaban 1328/11 Ağustos 1326 [26 Ağustos 1910] tarihinde vuku bulmuştur. Tarih-i mezkurda 166'ncı maddeye zeyl olmak üzere bir kanun-ı muvakkat neşredilerek madde-i mezkurenin 29 Rebiülahir 1281 ve 5 Şaban 1321 tarihli zeylleri tadil olunmuştur. Kable'l-Meşrutıye vukua gelen tadilâtın sonuncusu esliha-yı memnuaya ve âlât ve edevât-ı nâriyeye mütedair olduğu gibi ba'de'l-İnkılab icra edilen birinci tadil dahi eczâ-yı nâriye ve esliha-yı memnuaya müteallik madde üzerinde vukua gelmiştir.

Sebeb-i tadile gelince; yüz altmış altıncı maddenin 29 Rebiülahir 1281 ve 5 Şaban 1321 tarihli zeylleri hükmünce de mugayir-i nizam bir mahalde bey' ve fûruht için barut bulundurmak ve barut ve fişenk imal etmek ve kaçakçılık suretiyle memalik-i Osmaniyeye ithal eylemek kanunen memnu idi. Fakat bu memnuiyet-i kanuniye ahalice silah ve cephane tedarikiyle memlekete ithalini men'e kifayet etmemekte, silah ve cephane kaçakçılığı pek vâsi bir şekilde icra olunmakta idi. Meşrutıyetin hükümete bahş ve tahmil ettiği hukuk ve veza-ifi ifa ve istîfâ için kemal-i ciddiyetle ıslahata mübaşeret eden hükümet bazı mahallerde menfaatperestânın teşvik ve tahrikleriyle muhalefetlere uğramış ve ıslahât-ı mutasavverenin tatbiki için esliha ve eczâ-yı memnuanın derc ve cem'ine çalışmış ise de toplanılan esliha yerine memlekete bir taraftan silah ithaline devam edildikçe tedabir-i müttihazeden bir faide husule gelmeyeceği anlaşılmış olduğundan esliha-i memnu ve ecza-yı nâriye kaçakçılığı hakkındaki madde-i kanuniyenin ihtiyacı memlekete kifayet edecek bir şekle ifrağ edilmesine lüzum görülmüş, Meclis-i Umumi'nin ictimaında kanuniyeti teklif olunmak üzere 166'ncı madde zeyline dair 19 Şaban 1328 tarihli kanun-ı muvakkat neş ve ilan edilmiştir.

6 Ramazan 1328/28 Ağustos 1326 [11 Eylül 1910] tarihinde de Kanun-ı Cezanın doksan dokuzuncu maddesine ikinci bir zeyl ilave edilmiştir. Kolera gibi emraz-ı sâriye zuhur eden hanelerin kordon altına alınmasına cahil bazı ahali tarafından mümanaat gösterilmekte olması emraz-ı mezkurenin daire-i sirayetini tahdid emrinde hükümetce ittihaz edilen tedabiri akim bırakmakta idi. Vâkıa Kanun-ı Cezanın doksan dokuzuncu maddesinin 26 Cumadelahire 1277 tarihli birinci zeyli hükmünce evamir-i devletin ve ahkam-ı kavânîn ve nizâmâtın icrasına muhalefet için sarf-ı nüfuz ve kuvve-i müessire edenlerin bir seneden ziyade olmamak üzere hapsine hükmolunabilirdi. Fakat mezkur zeylde hapis cezasının mebdei tasrih edilmemiş olduğundan esasen hapis cezasının hadd-i asgarı olan yirmi dört saatten başlayarak ceza tayin olunabilmekte

ve filde esbab-ı müşeddede görüldüğü takdirde dahi sarahat-i kanuniyeye göre ancak bir seneye kadar ceza hükmedilebilmekte idi. Bu kadar cezanın ise matlub olan tahzir ve terhibe kifayet etmediği tecrübe ile tezahür etmiş idi. Hükümet sıhhat-i umuiyeyi vikaye için 6 Ramazan 1328 tarihinde mezkur maddeye ikinci bir zeyl ilave etmiş ve bunu kanun-ı muvakkat olarak neşr ve ilan eylemiştir.

Kanun-ı Cezanın İkmal Ve İslahı İçin Mühim Bir Hatve-i Terakki: 327 Senesi Tadilâtı

Kanun-ı Cezanın tarih-i tertip ve neşri olan 28 Zilhicce 1274 tarihinden itibaren mürur eden elli seneyi müteceviz müddet zarfında yalnız lüzum görüldükçe ara sıra bazı maddeleri tadil ediliyor ve icab ettikçe de bir iki zeyl ilave olunuyordu. Kanununun esaslı surette ikmal ve ıslahı cihetine gidilmiyordu. Halbuki bu elli küsür sene içinde vaki olan tatbikat sırasında kanunun noksan olan, muhtac-ı tadil bulunan mevaddı tezahür etmiş idi. Ez-cümle tekerrür-i cürme, sıbyanın îkâ' ettikleri ceraime, iştirake, teşebbüs-i cürme müteallik ve bunlara mümasil birçok mevaddının ihtiyaca kâfi olmadığı suret-i kat iyede anlaşılmiş idi. Bunların ikmal ve ıslahına meşrutiyet-i idarenin istihsalinden ve İnkılabı müteakip mürur eden ilk devr-i buhranın zevalinden sonra teceddüd ve ıslahata karşı hükümetce gösterilen azim ve gayret neticesinde muvaffakiyet husule gelmiştir.

Kanunun hangi maddelerinin ne gibi esbaba binaen tadil edildiği ve tadilât-ı vâkıanın ne gibi fevâidi mucib olduğu sırasıyla izah edilecektir. Şimdiden şurasını söylemek lazıme-i hakşinasîden görülür ki 6 Cumadelahire 1329/22 Mayıs 1327 [4 Haziran 1911] tarihinde icra edilen tadilât ve ilavât ile husule gelen bu muvaffakiyet cidden şayan-ı tebci'dir. Adliye Nezareti, Kanun-ı Cezanın bu tadilâtını icraya delalet etmekle kanunumuzu daha bir hayli müddet ihtiyacımıza kifayet edebilecek bir hale getirmiş, bu suretle memlekette pek büyük bir hizmette bulunmuştur⁸.

⁸ Mütalaamızı müeyyed olmak üzere Osmanlı mehakimi hakkında Adliye Nezareti müşavir-i muhteremi Doktor Rudolf Heinze tarafından verilen ve *Ceride-i Adliye*'nin 157'nci nüshasında münderic bulunan makalenin Kanun-ı Cezamızdan bâhis bir fıkrasını ber-vech-i âti dercetmeyi muvafık bulduk: "Kavânînin ıslahı meselesinde yakın zamanda Almanya ile akdolunan mukavelat ahkamı tedkik olunarak Ceza Kanunnamesi'nde noksan kalan hususâtın ikmali birinci merhaleyi teşkil edecektir.

Gerçi eski kanunu külliye bir tarafa bırakarak ve bazı memleketlerde sinîn-i ahire zarfında suret-i mükemmelede tertip ve tedvin edilen kavânîn-i cezaiyeden istifade edilerek yeni bir kanun-ı ceza tanzim etmek de hatıra gelmiş, hatta bu yolda bir layiha ihzar edilmiş idi⁹. Fakat esaslı bazı noktalarda şimdiki kanundan ayrılan ve beş yüze karib maddeyi ihtiva eden bu layihanın Meclis-i Umumi'den imrar ettirilerek kesb-i kanuniyet edebilmesi pek çok zamana mütevakkıf olacağı tabii bulunmasıyla böyle yeniden bir kanun tertibine ileride çalışılmak üzere kanun-ı hâzırın bazı mevaddının tadil ve ıslahı ve bazı zeyiller ilavesi suretiyle şimdilik ihtiyacâta muvafık bir tarza kalb ve ifrağı münasip görülmüştür. Şurası da bilhassa kayd ve beyan olunmak lazımedendir ki yeniden ve başka bazı esaslara mübteni bir kanun tedvinini asude bir zamana bırakarak en ziyade muhtac-ı tadil olan mevaddın tadiline hasr-ı gayret etmekle Nezaret, kanun-ı tekâmüle muvafık ve icabât-ı memlekete mutabık bir harekette bulunmuş, seza-yı takdir bir aşinalık göstermiştir.

22 Mayıs 1327 tarihinde Kanun-ı Cezanın kırk sekiz maddesi tadil ve on iki madde ilave ve tezyil edilmiştir. Tadil ve tezyil olunan mevadd şunlardır: 8, 11, 12, 37, 39, 40, 45, 46, 55'inci maddeler; 55'inci maddeye ilave; 67, 68, 69, 76'ncı maddeler; 99'uncu madde zeyl-i sâni ve sâlisi; 102, 105, 106, 113, 114, 115, 116'ncı maddeler; 130'uncu maddeye zeyl; 134, 135, 136'ncı maddeler; 155'inci maddeye zeyl; 166'ncı maddenin birinci ve ikinci zeylleri makamına kaim madde-i müzeyyele; 170, 174, 175, 177, 178'inci maddeler; 179'uncu madde ve zeyli makamına kaim madde; 179'uncu maddeye ilave; 180, 188, 190, 191, 192, 197'nci maddeler; 201'inci maddenin ilavesi makamına kaim madde; 202'nci madde zeyl-i evvel ve sânis; 206'nci madde ile zeyli makamına kaim madde; 213, 214, 220, 222, 224, 225, 226'nci maddeler; 230'uncu maddenin zeyl-i evvel ve sânis makamına kaim madde; 252'nci maddeye zeyl; 253, 255, 265'inci maddeler.

Bugün veyahut önümüzdeki sulh senelerinde Türkiye'nin en ehemmiyetli meşgalesi memleketin hayat-ı iktisadisine başka bir ruh nefh ederek umran ve saadet-i âtiyesini ihzar bulunmasına nazaran hayat-ı iktisadiyede rû-nümâ olan ittıradsızlıkların izâlesi vacibâtandır. Bunun için şimdiki kadar sâkıt kalmış olan Osmanlı Kanun-ı Cezasına ihtikar hakkında ahkam-ı mahsusâ vaz ı kemal-i ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınacak hususattandır. Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun 1327 senesinde vuku bulan tadilâtı kanun-ı mezkuru ihtiyacat-ı hâzıra ile mütenasip bir hale ifrağ etmiş ve bâlâda arz olunan bir iki hal istisna edildiği takdirde tadilât-ı mezkure upuzun bir zaman için kanunu yeniden tadil veya tahrirden müstağni kılmakta bulunmuştur...ilh.”.

⁹ Layiha-i mezkure Meclis-i Umumi'ye tevdi ve irsal olunmuş lakin muahharan geri alınmıştır. Kanun-ı Cezamızın edvar-ı tekâmülünü ihtiva eden bu makalelerden birine mezkur layiha dahi dercedilmek suretiyle kâriîn-i kiramin istifadesine hizmet olunacaktır.

Sekizinci Madde

1327 senesinde tadil olunan maddelerden birincisi kanunun tekerrür-i cürmden bâhis olan sekizinci maddesidir. Filhakika “kanunun tayin ettiği ahvalden maada yerlerde mükerrirler hakkında ceza iki kat olarak hükmolunur” cümlesinden ibaret bulunan mezkur maddenin şekl-i sâbıkı ibtidaî bir halde idi; tekerrürün şeraiti, mahiyeti izah edilmediği gibi tekerrür hususunda cinayet, cünha ve kabahat ceraimi beyninde fark gözetilmemiş ve evvelki mahkumiyetten sonra aradan kaç sene mürur ederse etsin teşdid-i ceza edilmesi misillü hikmet-i cezaya münafi bir usûl kabul edilmiş idi. Madde-i kâime tekerrür-i cürm hakkında cezaiyyûnun kabul ve tasvip ettikleri usûl ve kavaid-i âdileye tevfikân tertip olunmuştur.

Madde-i mezkurun mütaalasından anlaşılır ki vâzı'-ı kanun tekerrür için ber-vech-i âtî bazı şerait beyan ve irae etmiştir:

Evela, birinci cürümden dolayı mahkumiyet-i kat'iyeyi şart-ı esasî itti-haz eylemiştir. Binaenaleyh cürm-i evvelden dolayı sâdır olan mahkumiyet kararı henüz kat'iyet etmeksizin ikinci cürmün îkâ'ı tekerrür addedilemez. Çünkü tekerrürden dolayı teşdid-i cezanın hikmet ve illeti, mükerririn evvelki mahkumiyetinden mütenebbih olmayarak ikinci bir cürüm îkâ' etmesi keyfiyeti olup cürm-i sâninin hîn-i îkâ'ında evvelki cürümden dolayı vaki olan mahkumiyeti iktisab-ı kat'iyet etmemiş ise şahs-ı merkumun mahkumiyet-i sâbıkadan mütenebbih olmadığı neticesi istihrac olunamaz, binaenaleyh bundan dolayı cezasının teşdidi muvafık-ı ma'delet görülemez.

Sâniyen, cinayetlerde ikinci cürmün esnâ-yı müddet-i cezaiyede veyahut müddet-i cezanın ikmalinden veya ceza esbab-ı kanuniyeden biriyle sâkıt olduktan sonra irtikap edilmiş olması lazım geleceği madde-i kanuniyede beyan edilmiş iken cünhalarda bu hususta bir fark irae edilmiştir. Cünha ef'âlinden dolayı suret-i kat'iyede mahkum olan şahıs gerek cezanın infazından ve gerek müddet-i cezaiye esnasında veyahut müddet-i cezaiyesini ikmal ettikten veya ceza esbab-ı kanuniyeden biriyle sâkıt olduktan sonra aynı cünhayı îkâ' ederse mükerrir addolunacağı beyan olunmuştur. Cinayetlerde hükm-i kat'înin infazına mübaşeretten evvel îkâ' olunan cürmün tekerrür addedilip edilmeyeceğinden bahsolunmaması, bu cihetin meskutun-anh bırakılması; cinayetten dolayı müttehem olan eşhasın mevkufen muhakemelerinin icra edilmekte olması ve binaenaleyh cinayetten dolayı suret-i kat'iyede mahkum olan eşhasın tarih-i

mahkumiyetleri ile hükm-i lâhıkın infazı arasında bir fasıla vukuuna kanunen imkan bulunmaması esasına müstenittir. Cünhalarda ise velev ki hükmün infazına ibtidar edilmemiş bulunsun, bir şahıs suret-i kat'iyede mahkum olduktan sonra aynı cünhayı îkâ' ederse hakkında evvelce sudûr eden mahkumiyet kararından mütenebbih olmamış addedilerek teşdid-i cezası cihetine gidilmiştir.

Sâlisen, mahkumiyet-i sâbıkanın mehakim-i adliyeden sudûr etmiş olması şarttır. Binaenaleyh bir şahıs hakkında bi'l-farz mehakim-i askeriyeden sudûr eden mukarrerât, şahs-ı merkumun muahharan îkâ' ettiği cürm-i âdîden dolayı tekerrüre esas ittihaz edilemez¹⁰.

Râbian, tekerrürün husulü için mahkumiyet-i kat'iyeye-i sâbıkadan sonra kanunun tarif ve tavsifi dairesinde yeni bir cürüm lazımdır. İkinci cürüm için kanunun aradığı evsaf nedir? Bunu izah edelim: Evvelki cürüm ile ikinci cürüm arasında madde-i muaddele hiçbir gûne müşabehet ve mümaselet aramamış idi. "Kanunun tayin ettiği ahvalden maada yerlerde mükerrirler hakkında ceza iki kat olarak hükmolunur" demek suretiyle ale'l-ıtlak mükerrirlerin -müstesniyât-ı kanuniyeden maada- iki kat cezaya mahkum edilecekleri beyan olunmuş idi. Bu ise büyük bir noksan teşkil ediyordu. Çünkü evvelce bir cürüm îkâ' edip de mahkum edilmiş olan şahsın yeni bir cürüm îkâ' etmesi o şahsın ahkam-ı kanuniyeye muhalif harekette ısrarını ve hakkında hükmedilen cezanın kendisine adem-i kifayeti isbat edeceğinden cürm-i ahîrinden dolayı tatbik edilecek cezanın teşdidiyle ıslah-ı nefsinde hâdim olacak bir raddeye çıkarılmasını ulema-yı hukuk esas itibariyle kabul ve tasvip etmekte iseler de yalnız bazı ulema tekerrürden dolayı teşdid-i cezanın makul ve musib olabilmesi için iki cürmün nev'an veya vasfen müttehid olması lazım geleceğini beyan ediyorlar.

Evvelki cürüm ile ikinci cürüm arasında nev'an ittihad her ikisinin cinayet veya cünha olması ve vasfen müttehid bulunması da birincisinin bi'l-farz cerh ise ikincisinin de cerh olması demektir. Madde-i kâimede cinayetlerde tekerrür-i mutlak ve cünhalarda tekerrür-i mukayyed usulü kabul edilmiştir.

¹⁰ Bu hususta Nezaretin tertip ettiği layiha-i kanuniye ile Meclis-i Umumîce kabul ve tensip edilen şekil arasında fark vardır. Nezaret, ihzar eylediği layihada divan-ı harbler tarafından mahkum olan kimsenin muahharan irtikap edeceği cürümden dolayı mükerrir addolunabileceğini esas itibariyle tasvip etmiş, yalnız birinci mahkumiyete esas olan cürmün kavânîn-i âdiye-i cezaiye ahkâmınca müstelzim-i ceza bulunmuş olmasını şart ittihaz eylemiş idi. Meclis-i Umumi, mahkumiyet-i sâbıkanın mehakim-i adliyeden sudûrunu tekerrür için esas olarak kabul etmiştir.

Binaenaleyh cinayetlerde ikinci cürüm ile evvelki cürüm arasında nev'-i cürm itibariyle ittihad kâfidir, cürmün evsafınca müşabehet aranmaz. İkisinin cinayet kabilinden bulunması teşdid-i ceza için kifayet eder. Cünhalarda ise birinci cürüm ile ikinci cürüm arasında vasfen ittihad lazımdır. Birinci cürüm mesela, cerh ise ikinci cürmün de tekerrürden dolayı teşdid-i cezayı mucib olabilmesi için cerh cürmü olması icab eder. Yalnız bu kaideye bir istisna vaz' edilmiştir; o da cünhalarda sahtekarlık, sirkat, dolandırıcılık, emniyeti suistimal fiilleri tekerrür hususunda aynı cürüm itibar olunmuştur. Şu izahattan müsteban olur ki evvelce bir cinayetten dolayı suret-i kat'iyede mahkum olan şahıs muahharan bir cünha îkâ' ederse mükerrir addedilemeyeceği gibi bir cünhadan dolayı suret-i kat'iyede mahkum olduktan sonra bir cinayet fiilini irtikap eden şahıs hakkında da tekerrürden dolayı teşdid-i ceza olunamaz.

Hâmisen, cünha ef'âlinin tekerrürden dolayı teşdid-i cezayı istilzam edebilmesini vâzı'-ı kanun hapsi müstelzim cereime hasretmiştir. Ceza-yı nakdîyi müstelzim cünhalarda tekerrür cari değildir.

Sâdisen; tekerrür, cinayet ve cünha ef'âline mahsus olup kabahatlerde mükerrirlik cezanın teşdidini istilzam etmez.

Sâbian, birinci cürüm ile ikinci cürmün tarih-i îkâ'ı arasında mürur eden müddet dahi tekerrür bahsinde haiz-i ehemmiyettir. Bir kimsenin irtikap ettiği bir cürümden dolayı mahkum olup da müddet-i mahkumiyetini ikmal ettikten bi'l-farz otuz, kırk sene sonra îkâ' ettiği ikinci cürümden dolayı mükerrir addolunması muvafık-ı ma'delet olamaz. Aradan geçen uzun müddet fail-i cürmün su'-i ahlakı ve irtikab-ı cürme itiyadı hakkındaki karineyi izâle eder. Ve böyle uzun müddetten sonra îkâ edilen ikinci cürümden dolayı cezanın teşdidi, tekerrür usulünün hikmet-i vaz'ına münafı olur. İşte madde-i kâimedeki bu mütalaa nazar-ı dikkate alınmış, ikinci cürümden dolayı failin mükerrir addolunabilmesi için birinci cürümden dolayı mahkumiyet tarihi ile ikinci cürmün tarih-i îkâ'ı arasında hadd-i azami olarak mürur etmesi lazım gelen müddet irâe edilmiştir. Şayet iki cürüm arasında bu müddetlerden fazla zaman geçerse kanunen tekerrür mevcut addedilemez. Bu müddetin miktarına gelince kanun bu hususta cinayetle cünhayı tefrik etmiş, cinayetler için "on sene" ve cünhalar için "beş sene" müddet göstermiştir.

Tekerrürden dolayı cezanın suret-i teşdidine gelince; cinayet ve cünha ef'âlini ayrı ayrı tedkik etmek lazım gelir. Madde-i kanuniyenin fikra-i ûlâsında beyan edildiği üzere bir kimse mücazat-ı terhibiyeden biriyle suret-i kat'iyede

mahkum olduktan sonra esna-yı müddet-i cezaiyesinde veya müddet-i cezaiyesini ikmal ettikten veya ceza esbab-ı kanuniyenin biriyle sâkit olduktan sonra on sene zarfında müebbet kürek cezasını müstelzim bir cürüm îkâ' eder ve evvelki mahkumiyeti de müebbet kürek cezası bulunursa o şahıs idam olunur. İkinci cürüm nefy-i ebed cezasını müstelzim bir cürüm ise fail müebbet kalebentlik cezasıyla mücazat edilir. Cürm-i sâni müebbet kalebentlik cezasını müstelzim ise mükerrir olan şahıs müebbeden küreğe konulur. Ve muvakkat kalebentlik veya muvakkat kürek cezasını müstelzim ise failin müstehak olduğu ceza iki kat olarak hükümlenir. Ve lede'l-icab bu cezaların hadd-i azamı olan on beş sene iki misline iblağ edilebilir.

Cünhalara gelince; cünha ef'âlinde evvelce de beyan olunmuş idi ki hapsi müstelzim olmayan yani yalnız ceza-yı nakdî hükmünü icab eden ceraim için vâzı'-ı kanun tekerrürü müşeddid-i ceza addetmemiştir. Hapsi müstelzim cünhalar dahi bir seneden ziyade veya noksan hapsi müstelzim olmak üzere ikiye tefrik edilmiştir. Bir seneden ziyade hapis cezasıyla suret-i kat'iyede mahkum olan kimse, gerek bir cezanın infazından evvel gerek müddet-i cezaiye esnasında veyahut müddet-i cezaiyesini ikmal ettikten veya ceza esbab-ı kanuniyeden biriyle sâkit olduktan sonra beş sene içinde aynı cünhayı îkâ' ederse işbu cezanın hadd-i azamı ile mahkum edilir ve icabı halinde bu cezaların hadd-i azamı iki misline iblağ olunur.

Bir seneden aşağı hapis cezasıyla suret-i kat'iyede mahkum olan kimse gerek cezanın infazından mukaddem ve gerek müddet-i cezaiye esnasında veya müddet-i cezaiyesini ikmal ettikten veyahut ceza esbab-ı kanuniyenin biriyle sâkit olduktan sonra beş sene zarfında aynı cünhayı îkâ' ederse mukaddema mahkum olduğu ceza müddetinin iki mislinden dün olmamak ve müstehak olacağı cezanın iki mislini tecavüz etmemek şartıyla hapse mahkum edilir¹¹.

¹¹ Madde-i kanuniyenin bu fıkrası tatbikatca bazı ahvalde müşkilatı istilzam etmektedir. Şöyle ki: Mahkumiyet-i sâbıkâ, mahkumiyet-i lâhıkaya nispetle daha ağır bulunduğu takdirde mesela mahkumiyet-i sâbıkası Kanun-ı Cezanın iki yüz yirmi ikinci maddesi mucebince bir seneden ibaret olduğu ve cürm-i ahîr ise sirkat-i âdiye kabîlinden olarak istilzam ettiği hapis cezası iki yüz otuzuncu madde-i kanuniye mucebince üç aydan ibaret bulunduğu halde kanunun tarifi vechile tatbik-i cezada müşkilat husule gelmektedir. Çünkü maznunun cürm-i ahîrinden dolayı müstehak olacağı üç ay hapis cezasının iki misli tecavüz edilmemek için altı ay hapis cezası tayin olunmak lazım gelir ve bu halde "mukaddema mahkum olduğu cezanın iki mislinden dün olmamak" kayd-ı kanunîsinin tatbikine imkan bulunamıyor.

On Birinci Madde

Kanunun üç yüz yirmi yedi senesinde tadil ve tebdil edilen maddelerinden biri de on birinci maddesidir. Tadil olunan 11'inci madde, ceza-yı nakdî ve istirdad-ı emval-i mesruka ve tazminat ve güzeşte ve masarîf-ı saireye dair olan ilâmâtın mahkumun imtinaı takdirinde hapis ve taziyik ile tenfiz olunacağı mutazammın idi. Halbuki cürümden münbais hukuk-ı şahsiyeye mütedair ilâmâtın ve masarîf-ı muhakeme ile ceza-yı nakdîlerin suret-i tahsiline dair olan ve eski *Düsturların* dördüncü cildinin 754'üncü sahifesinde münderic bulunan 19 Kanun-ı sâni 1295 [31 Ocak 1880] tarihli kanun ile Kanun-ı Cezanın mevzubahis olan on birinci maddesinin hükmü münfesihi olmuş idi. Diğer taraftan ceza-yı nakdîlerin suret-i istîfâsından bâhis olan otuz yedinci madde-i kanuniye dahi tadilât-ı ahire sırasında tavzih ve ikmal edilmiş ve ceza-yı nakdînin hapse suret-i tahvili hakkında ahkam-ı mahsusa vaz' olunmuş idi. Binaenaleyh hükmü zaten münfesihi olan on birinci madde-i kanuniye kamilen tayy olunarak yerine masarîf-ı muhakemenin ve redd-i emval ile tazminattan bâhis bir madde ikame edilmiştir. Madde-i kâime masarîf-ı muhakemenin tesviyesi mahkumun-aleyhe ait olduğuna dair bir kaide-i esasiye irâe ediyor ve şayet bir cürümden dolayı müteaddid eşhas mahkum edilecek olursa bu eşhas-ı müteaddideyi redd-i emval ve itâ-yı tazminat hususunda ve masarîf-ı muhakemenin ifasında -ahara hissesiyle hakk-ı müracaatı olmak üzere- yek diğer mütekeffil addolunur. Binaenaleyh böyle bir cürümden dolayı mahkum olan eşhas-ı müteaddideden hangisinden olursa olsun daire-i âidesi masarîf-ı muhakemeyi ve mahkumun-bih olan tazminatı istîfâ ve istirdadı takarrur eden emvali istirdad edebilir. Üçüncü bir ihtimal daha mevcuttur; o da muhtelif ve müteaddid ceraimden dolayı müteaddid eşhasın bir ilâm ile mahkum edilmesi halidir. Böyle ceraim-i muhtelifeden dolayı bir ilâm ile mahkum olan eşhas-ı müteaddide dahi masarîf-ı muhakemenin ifasında yekdiğere mütekeffil addedilmiş ise de bu tekeffül ancak müştereke mahkumiyeti intac eden cürmün masarîf-ı muhakemesine münhasırdır. Eşhas-ı merkumeden birinin ayrıca mahkum olduğu bir cürmün masarîf-ı muhakemesinin istîfâsı emrinde bu suretle kefalet-i kanuniye mevcut farz edilemez. Çünkü bir cürmün netayic-i kanuniyesine karşı faillerin yekdiğere kefaleti, cürümde iştiraklerinden münbaistir. İştirakin vücudu kefaletin vücudunu ve ademi kefaletin ademini istilzam eder.

On İkinci Madde

Üç yüz yirmi yedi senesinde tadil olunan mevaddan biri de on ikinci maddedir. On ikinci madde-i asliyede cinayet ve cünhaya müteallik mevadda memurîn-i zabtiye tarafından göz hapsine alınmak ve ceza-yı nakdî tertip olunmak ve vuku-ı cinayet ve cünha ile hasıl olan emvali veya cinayet ve cünhanın icrasında istimal edilmiş veyahut istimal olunmak üzere bulunmuş olan eşyayı bilhassa zabteylemek cezalarının dahi müştereke tertip ve hükmedileceği musarrah idi. Halbuki madde-i mezkurenin “ceza-yı nakdî tertip olunmak” fıkrası zaid ve bâ-lüzum idi. Çünkü ceza-yı nakdî hükmü mücazat-ı asliyededir. Bu madde ise ceza-yı aslilerden bâhis olmayıp mahkemelerin mücazat-ı mütemmimeden olmak üzere tertip ve hükmedecekleri cezalardan bâhistir. Binaenaleyh maddenin tadili esnasında bir fıkra tayy edilmiştir. Madde-i kâime mahkemelere iki salahiyet itâ etmektedir. Biri cinayet ve cünhaya müteallik mevadda mahkumun memurîn-i zabıta tarafından nezaret altına alınmasına hükmetmek salahiyeti, diğeri de cürümde istimal olunan veyahut li-eclîl-istimal tehyie kılınan veya vuku-ı cürümden husule gelen ve imal ve istimali ve taşınması, muhafazası, bey’ ve şırası cürüm teşkil eden eşyanın zabt ve müsaderesine hükmetmek salahiyetidir. Yalnız bu zabt ve müsadere keyfiyetinde madde-i kanuniye bir fark irae etmiştir. Şöyle ki: Cürümde istimal olunan veya li-eclîl-istimal tehyie kılınan veya vuku-ı cürümden husule gelen eşyanın zabtına hükmolunabilmek için eşya-yı mezkurenin cürümde zî-medhal olan eşhasa ait bulunması meşruttur. Mezkur eşya eşhas-ı saireye ait bulunursa zabtına karar verilemez. Ancak bu kabîl eşya imali, istimali, taşınması, muhafazası, bey ve şırası cürüm teşkil eden eşyadan bulunursa meydanda bir mahkumiyet-i ceza-iye olmasa ve eşya-yı mezkure fail-i cürme ait bulunmasa bile mutlaka zabt ve müsadere olunur.

Otuz Yedinci Madde

Kanun-ı Cezanın şekl-i aslîsinde ceza-yı nakdîlerden ve suret-i tahsîlinden otuz yedinci ve otuz dokuzuncu maddelerde bahsedilmiş idi. Otuz yedinci madde ceza-yı nakdîyi “bir şahıstan kanunun tayin ettiği üzere akça alınmasıdır” diye tarif ettikten sonra ceza-yı nakdînin nasıl tahsil olunacağını beyan ediyor ve bunun için ceza-yı nakdînin hapis cezasıyla birlikte hükmedil-

miş olması veyahut yalnız ceza-yı nakdî hükmolunması suretiyle iki ihtimali mevzubahis ederek her ihtimale göre yapılacak muameleyi tasrih ediyordu. Şöyle ki: Bir şahıs hakkında hem hapis ve hem de ceza-yı nakdî hükmolunup da ceza-yı nakdîye adem-i iktidarı hasebiyle veremez ise müddet-i mahbusiyetinin nısfının ilavesiyle temdid-i müddeti tecviz edilmiş idi. Mesela, dört ay hapse ve yirmi lira ceza-yı nakdî itâsına mahkum olan şahıs ceza-yı nakdîyi tesviyeye muktedir olamazsa dört ay müddet-i mahbusiyetinin nısfı olan iki ay daha müddet-i mahkumesine zammedilirdi ve şayet ceza-yı nakdî böyle hapis cezasıyla birlikte hükmedilmiş olmayıp da münferiden hükmedilir ve mahkum bunu vermezse ceza-yı nakdînin miktarına göre yirmi dört saatten üç aya kadar hapse konulacağı madde-i kanuniyede tasrih edilmiş idi. Otuz dokuzuncu maddede dahi ceza-yı nakdî hazine-i devlete ait olmak üzere hükmolunup da mahkum olan şahıs müddet-i cezaiyesini ikmal ettikten sonra bu ceza-yı nakdîyi itâ etmesinden dolayı altı ay kadar hapis olunup da ceza-yı nakdîyi ifaya iktidarı olmadığını ispat ederse muvakkaten sebili tahliye edileceği ve bu ceza-yı nakdî için vuku bulan hapis eğer kabahatlere müteallik mevaddan olur ise üç mahdan ziyade olmayacağı ve muvakkaten sebili tahliye olunanların kesb-i kudret eyledikleri haber alındığı gibi ceza-yı nakdînin kendilerinden ahz ve tahsil edileceği beyan olunmuş idi. Fakat cürümden münbais hukuk-ı şahsiye-i mahkume ile mücazat-ı nakdiyenin suret-i istifâsına dair muahharan mevki-i mer'iyete vaz' olunan 19 Kanunusani 1295 [31 Ocak 1880] tarihli kanun ile bu otuz yedinci ve otuz dokuzuncu maddelerin ahkamı münfesih olmuş idi. 19 Kanunusani 1295 tarihli kanunun birinci maddesinde ceza-yı nakdîye dair olan hükümlerin İcra Kanunu ahkamına tevfikan tenfiz olunacağı tasrih edilmiş idi. Dördüncü maddesi hükmünce de ceza-yı nakdî itâsıyla mahkum olan şahıs cürmünden dolayı hapis cezası veya daha ağır bir ceza ile mahkum olmuş ise cezasını gördüğü müddetce onun malından ceza-yı nakdînin istihsali caiz olur ve malı olmadığı takdirde müddet-i cezaiyesini ikmal ettikten sonra mahkum olan ceza-yı nakdîden dolayı da İcra Kanunu ahkamına tevfikan yani müddeti geçmemek üzere hapis olunabilirdi. Kanun-ı mezkur ahkamına ve bu kanunun suver-i icraiyesine dair tastir olunan 10 Mayıs 1306 tarihli tahrirât-ı umumiye mealine nazaran yalnız ceza-yı nakdî ile mahkum olanların ceza-yı nakdîyi tediyyeden taannüd ve imtinaları halinde kanunun üçüncü maddesi mucebince mahkum hapis olunmak üzere evvelemirde Kanun-ı Cezanın otuz yedinci maddesinin fıkra-i ahiresine tevfikan müddet-i hapsin mahkemece tayini zım-

nında mahkumun müddei-i umumiliğe tevdi edilmesi ve hüküm-i lâhık hapis ile beraber ceza-yı nakdîyi muhtevi olup da mahkum olan şahıs ikmal-i müddetten sonra ceza-yı nakdîyi ifadan imtina eylerse kezalik yalnız ceza-yı nakdî ile mahkum olanlar hakkındaki muamele vechile tazyik olunmaları iktiza etmekte idi. Kanun-ı Cezanın 327 senesindeki tadilâtı sırasında ceza-yı nakdîlerin suret-i tahsili hakkındaki ahkam-ı kanuniyenin daha makul ve daha mantıki bir şekle ifrağı arzu edilmiş, otuz yedinci madde o suretle tadil olunmuştur. 22 Mayıs 1327 tarihli madde-i kanuniye ceza-yı nakdîyi yine sâbıkı vechile “bir şahıstan kanununun tayin ettiği üzere akça alınmasıdır” diye tarif ettikten sonra ceza-yı nakdîlerin suret ve keyfiyet-i tahsili hakkında bazı usul ve kavaid irae etmiştir ki ber-vech-i âtî tadad ve telhis olunabilir.

Evvela, ceza-yı nakdî ile mahkum olan kimseye keyfiyet-i mahkumiyetinin bir ihbarname ile tebliği meşrut tutulmuş ve tarih-i tebliğinden itibaren kendisine iki ay mühlet verilmiştir.

Sâniyen, mahkum olan kimse ihbarnamenin tebliği tarihinden itibaren iki ay zarfında mübelleğ mahkumun-bihi tediye etmez veya edemez ise ceza-yı nakdînin hapse tahvil tecviz edilmiş ve bunun için bir gün hapis bir çaryek lira ve küsuruna muadil tutulmuştur.

Sâlisin, mahkum olan kimsenin ceza-yı nakdîyi te'diye etmemesinden veya edememesinden dolayı ceza-yı nakdî hapse tahvil edilmiş olsa bile mahkumun-aleyh mahpus kaldığı be-her gün için bir çaryek lira tenzil olunduktan sonra mütebakisini tediye ederse ceza-yı nakdî makamına kaim olan hapis cezasını ıskat edebilir.

Râbian, ceza-yı nakdîye bedel olan hapis müddeti bir seneyi tecavüz edemez.

Ceza-yı nakdîlerden ve suret-i tahsilinden bâhis olan otuz yedinci madde-i kanuniye, 22 Mayıs 1327 tarihindeki tadilât sırasında bi'n-nisbe kâbil-i tatbik bir hale getirilmiş ise de bunun da noksan olduğu bir müddet sonra anlaşılmiş ve madde-i mezkure, 27 Zilhicce 1331/14 Teşrinievvel 1329 [27 Kasım 1913] tarihli kanun-ı muvakkat ile tekrar tadil olunup işbu kanun-ı muvakkat 10 Şaban 1332/21 Haziran 1330 [4 Temmuz 1914] tarihinde Meclis-i Umumi'nin tasdikine iktiran ederek iktisab-ı kanuniyet etmiştir.

Tadil-i ahiri istilzam eden esbab şunlardır:

Evvela, ceza-yı nakdî ile mahkum olan kimseye kendisine ihbarname tebliği tarihinden itibaren verilmiş olan “iki ay” mühletin pek fazla olduğu anlaşılmiş-

tır. Bir cürüm îkâ' etmiş olan şahsın tarih-i îkâ'-ı cürmden hîn-i mahkumiyetine kadar bi't-tab' bir müddet mürur edeceği ve lâhık olacak hükmün infazı için de hükmün vicahi veya gıyabi olmasına göre itiraz ve temyiz müddetleri gibi müddetlerin inkizasına intizar lazım geleceği tabii olup bu müddetlere bir de ihbarnamenin tebliği tarihinden itibaren iki ay mühletin zammı halinde cürmün îkâ'ı tarihinden cezanın tatbik ve infazı arasına pek uzun bir fasıla girmiş olacağı şüphesiz ve bu da tertib-i cezadaki maksad-ı esasî ile kâbil-i telif olamayacağı aşikar idi. 14 Teşrinisani 1329 tarihli tadilât ile bu mühlet "on beş" güne tenzil edilmiştir.

Sâniyen, bir gün hapsin bir rub' lira ve rub' liranın küsuruna bedel olmak üzere ceza-yı nakdînin hapse tahvil olunacağı madde-i muaddelede münderic ise de ibare-i kanuniye mahkemelerce tereddüdü davet etmekte ve rub' liranın küsuru hapse tahvil hususunda nazar-ı dikkate alınmamakta idi. Bu husustaki tereddüdü izâle etmek için ibare-i kanuniye sarîh bir hale ifrağ edilmiş, rub'Osmanlı altını küsurunun dahi bir rub' Osmanlı altını itibar edileceği beyan olunmuştur.

Sâlisen, muaddel madde mahkumun-bih ceza-yı nakdînin hapse tahvilini dahi muhakeme icrasına talik etmekte idi, tatbikatta ise bunun izaa-i vakitten ve mahkemeleri işgalden başka bir faidesi görülmemiştir. Binaenaleyh 14 Teşrinisani 1329 tarihli tadilât esnasında ceza-yı nakdînin hapse tahvili için ayrıca hüküm itâsı keyfiyeti bertaraf edilmiş, mahkemelerin ceza-yı nakdîye hükmettiği ilâm ile mahkumun-aleyhin ceza-yı nakdîyi adem-i ifası halinde işbu ceza-yı nakdînin hapse tahvili suretiyle tahsilini de taht-ı hükme alması usulünü vaz' etmiştir.

Otuz Dokuzuncu Madde

Kanun-ı Cezanın otuz dokuzuncu maddesi dahi üç yüz yirmi yedi senesinde tadil olunan mevaddandır. Daha doğrusu ceza-yı nakdîlerden bâhis olan otuz dokuzuncu madde-i asliye kâmilen ortadan kaldırılarak yerine kable'l-hükm vuku bulan mevkufiyet müddetinin müddet-i mahkume-i cezaiyeden tenzil edileceğine dair müceddeden bir madde ikame olunmuştur.

Hükm-i kat'î luhûkundan mukaddem tevkif muamelesinin icrası esasât-ı hukukiyeye muvafık olup olmadığı ve ne gibi ahval ve esbaba binaen bunun tecviz edilebileceğinin münakaşası Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye Kanunu'na

aittir, burada mevzubahis edilen cihet tevkif müddetinin mahkumiyet-i cezaiyeden mahsup olunup olunmayacağı keyfiyettir. Bu hususa dair 1327 tadilatından mukaddem kanunlarımızda bir sarahat yoktu. Bilakis Kanun-ı Cezanın bazı maddeleri, mahsup muamelesinin adem-i cevazını tazammun edebilecek bazı ibaratı ihtiva etmekte idi. Ez-cümle otuz dördüncü madde-i kanuniyede hapis cezası tarif olunduğu sırada “hapis cezası devlet hapisanelerinde müddet-i mahkume içinde tevkif olunmaktır” denildikten sonra “işbu hapis cezasının müddeti ‘mücrimin hapse duhulü tarihinden itibaren’ yirmi dört saatten nihayet üç senedir” denilmesi ve yirmi altıncı madde-i kanuniyede dahi muvakkat kürek ve kalebentlik cezalarının tanzim olunacak ilâm ve mazbataların tasdiki gününden itibar olunacağı beyan edilerek mebd-i cezanın şu suretle tayin olunması müddet-i mevkufiyetinin mahsubu kanunen tecviz edilmediğine delalet eylemekte idi. Fakat bizde müddet-i mevkufiyetin müddet-i cezaiyeden mahsup edilmemesi mugayir-i ma’delet görülerek Divan-ı Ahkam-ı Adliye Muhakemat-ı Cezaiye Dairesi’nden verilen bir karara istinaden ale’l-umum mevadd-ı cezaiyede mücazat-ı mahkume mebdinin mahkumun-aleyhin ibtida-yı tarih-i tevkifinden hesap edilmesi teamülen teessüs ve takarrur etmiş idi. Meşrutiyetin ilanını müteakip 6 Cumadelaire 1329/22 Mayıs 1327 [4 Haziran 1911] tarihinde Kanun-ı Cezanın bazı mevaddı tadil olunduğu sırada otuz dokuzuncu maddede bu cihet tasrih olunmuş ve teamülen cârî olan usûl, kanun haline irca edilmiştir.

Madde-i kanuniyenin mütalaasından anlaşılacağı vechile kable’l-hükm tevkif edilmiş olan bir şahsın gerek hapsine ve gerek muvakkat kalebentlik ve kürek cezaları gibi müddete tâbi bir ceza ile mahkumiyetine hüküm sudûr etmiş olsun; mevkuf olduğu müddet, müddet-i mahkume-i cezaiyesinden tenzil olunur. Fakat maznunun nefyine hüküm sudûr etmiş ise hükmolunan nefy cezası maznun hakkında evvelce tatbik ve icra edilen tevkif muamelesinden daha hafif olmasına göre maznunun zararını telafi için bir günlük mevkufiyet beş günlük nefye muadil addolunmuştur. Maznunun ceza-yı nakdî ile mahkum edildiği ahvalde otuz yedinci maddede gösterilen nispet dairesinde mahsup ve tenzil edileceği beyan olunmak suretiyle bu babda da başka bir çare-yi tazmin ve telafi irae olunmuştur. Binaenaleyh bir kimse kable’l-hükm dört gün mevkuf kaldıktan sonra beş lira ceza-yı nakdîye mahkum olsa -otuz yedinci madde-i kanuniye hükmünce bir gün hapis bir rub’ liraya muadil olmasına nazaran- kable’l-hükm mevkuf kaldığı dört günden dolayı mahkum olduğu

beş lira ceza-yı nakdîden bir lirası mahsup ve tenzil edilip mütebaki dört lirayı tesviye etmesi iktiza eder.

Müddet-i mevkufiyetin müddet-i mahkume-i cezaiyeden tenzil ve mahsubu usulü bazı hususatta tereddüdü dâ'î olabilir. Mesela, bir mahkumun müddet-i mahkumiyeti, behemehal mahkum olduğu cürümden dolayı mevkuf olduğu müddetten mahsup olunmak mı lazım geleceği yoksa ale'l-ıtlak evvelce mevkuf kaldığı müddetten mahsup muamelesinin icrası kâbil olup olmayacağı tereddüt ve iştihahı davet edebilir. İbare-i kanuniye nazar-ı dikkate alınırsa görülür ki kanun "hükm-i kat'î luhûkundan evvel vuku bulan mevkufiyetin müddet-i mahkume-i cezaiyeden tenzil" olunacağını beyan etmek suretiyle mutlak bir tabir istimal etmiş, bir cürümden dolayı vuku bulan mevkufiyet müddetinin tenzil ve mahsubu hususunun yalnız o cürümden dolayı hükmedilen ceza müddetine münhasır olduğu tasrih edilmemiştir. Fakat bir cürümden dolayı bir müddet mevkuf kaldıktan sonra tahliye kılınmış olan bir şahsın muahharan diğer bir cürümden dolayı mahkumiyeti halinde evvelce mevkuf olduğu müddetin müddet-i mahkume-i ahiresine mahsubu hiçbir suretle reh-in-i cevaz olamaz¹².

Gerçi bir müddet mevkuf kaldıktan sonra beraatinin tezahürüyle tahliyesi icra kılınmış olan şahsın kable'l-hükm kanunen doğru olmakla beraber esasen ve mahiyeten haksız olarak tevkif edilmiş olduğu hakkındaki beraat kararıyla taayyün ederse de kable'l-hükm tevkif muamelesi bazı ahvalde bu gibi haksızlıkların vukua gelebileceğinin malumiyetiyle beraber menafi-i umumiyeyi sıyanet için zarureten kabul ve ihtiyar edilmiş olmasıyla evvelce mevkuf iken beraatine hükmolunan şahsın muahharan ikâ' edeceği cürümden dolayı mahkum olacağı müddet-i cezaiyeden bunun tenzili hakkındaki iddiasının mesmu olamayacağı derkardır.

Şu kadar ki maznun veya müttehem olduğu iki cürmün muhakemesi

¹² Bu hususa dair vaktiyle Encümen-i Adliye'den sudûr etmiş olan bir karar, tenvir-i madde için ber-vech-i âti aynen dercolunur: "Aydın Vilayeti İstinaf Mahkemesi müdde-i umumiliği vekaletinden takdim olunup Umur-ı Cezaiye Müdüriyetinin bâlâda muharrer derkenarı üzerine Encümen-i Adliye'ye havale buyurulan işbu tahrirat mütalaa olundu. Bir şahsa isnat edilen iki başka başka fiilden birisinin mucib olduğu müddet-i mevkufiyetin diğerinden dolayı hükmolunan müddet-i mücazat-ı kanuniyeden tenzili, beynlerinde münasebet ve irtibat olmayan iki hükmün hükümet-i icraiye tarafından tevhibi demek olacağından caiz olmadığı ve binaen-alâ-zâlik mahkumiyeti intac eden fiilin bâis olduğu müddet-i mevkufiyetin ancak müddet-i cezaiyeye mahsubu iktiza edeceği tezekkür kılındı. 29 Teşrinisani 1313 [11 Aralık 1897]".

tevhid edilmiş olan bir şahıs bu cürümlerin birinden iktisab-ı beraat ettiği takdirde beraat ettiği cürümden dolayı mevkuf olduğu müddet -Mahkeme-i Temyizin karar ve ictihadına nazaran- diğer cürmü için tayin olunacak ceza müddetinden mahsup olunmak lazım gelir¹³. Demek oluyor ki bir cürümden dolayı vuku bulan mevkufiyet müddetinin diğer cürümden dolayı hükmolunan müddet-i cezaiyeye mahsubu yalnız ceraim-i vâkıa muhakematının tevhid edildiği ahvalde kabul ve tecviz olunmaktadır.

Mukaddema îkâ' ettiği cürümden dolayı suret-i kat'iyede mahkum olan bir şahıs hakkında mahkumiyet-i cezaiye infaz olunmayıp da şahs-ı merkum bundan sonra kendisine isnat olunan diğer bir fiilden dolayı bir müddet tevkif olunarak muahharan iktisab-ı beraat edecek olursa mevkuf kaldığı müddetin müddet-i mahkume-i cezaiyesine mahsubu lazım gelip gelmeyeceği de tereddüdü mucib olabilecek hususâtandır. Çünkü bu kabîl eşhasın evvelce îkâ' ettikleri fiilden dolayı haklarında hükmedilen ceza infaz edilmiş olsa ikinci cürmü îkâ' etmelerine meydan verilmemiş olacağı bi'l-farz tekrar îkâ'-ı cürm edecek olsa dahi mahkumiyet-i mütekaddimesinden dolayı mahbusiyeti halinde ikinci cürmü için tekrar tevkife mahal kalmayıp mahbus olduğu müddet zarfında zaten mevkuf bulunacağı cihetle mahkumiyet-i kat'iyesinin mevki-i tatbik ve infaza vaz' olunmaması suretiyle gösterilecek tekâsülden mütehasıl zararın bu gibi eşhasa tahmili mukteza-yı adalete tetabuk edemeyeceğinden suret-i kat'iyede mahkum oldukları ceza tenfiz olunmaksızın kendilerine isnat edilen diğer bir fiilden dolayı mevkuf kalarak beraat eden eşhasın mevkuf kaldıkları müddetin müddet-i mahkume-i cezaiyelerine mahsubu muvafık-ı ma'delet bir muamale teşkil eder¹⁴.

¹³ Mahkeme-i Temyiz Kararı, 20 Haziran 1327 [3 Temmuz 1911]: *Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziye*, Numara: 211, s. 402.

¹⁴ Ahkam-ı kanuniyenin maznun ve mahkumların lehine tefsiri kaidesine müstenit olan şu mütalaa Encümen-i Adliye'nin âtiye dercedilen kararı ile tasvip olunmuştur: "... İcâbı lede't-teemmül Encümenin heyet-i sâbıkası zamanında takdim edilen 23 Mart 1330 [5 Nisan 1914] tarihli müzekkerede arz edildiği vechile heyetten iki re'y bir cürme ait olan mevkufiyet müddetinin diğer bir cürümden dolayı hükmedilen hapis cezasına ale'l-ıtlak mahsup edilemeyeceği merkezinde olup, ekseriyet-i ârâca iki cürmün henüz tahkikat ve muhakematı cereyan etmekte iken vaki olan mevkufiyet, cürmün birinden men -i muhakeme veya beraat halinde diğer cürümden olan mahkumiyete mahsup edilmek tabii olduğu gibi hadd-i azam-ı mücazatın hükmünü istilzam eden ceraim-i müteaddidede dahi bir cürümden dolayı vaki olan mevkufiyet müddeti, mücazat-ı mahkumeye mahsup edileceği derkar bulunmasına ve mevzubahis olan meselede ise evveleminde mahkumiyet-i cezaiye ilâmi infaz edilmek ve mustantaklıkca verilen tevkif müzekkeresi, tahkikatın hitamından evvel müddet-i

Kırkıncı Madde

Kanunun üç yüz yirmi yedi senesinde tadil olunan maddelerinden biri de kırkıncı maddesidir. Muaddel kırkıncı maddede îkâ'-ı cürm eden sıbyanın işledikleri cürümden dolayı kanunen mes'ul tutulup tutulmayacakları ve kimlerin suret-i kat'iyede mes'ul addedilemeyecekleri ve kimlerin cezası tahfif edileceği beyan olunmuş idi. Malumdur ki kuva-yı maddiye-i beşer, mes'uliyet-i cezaiye hususunda üç zamana tefrik edilmiştir. Birincisinde bulunan çocuklar kuvve-i mümeyyize ashabından olamayacakları için işledikleri e'âlden mes'ul olamazlar. İkincisinde çocukların kuvve-i temyiziye ashabından olup olmadıkları hususunda bir zan ve ihtimal hasıl olur. Üçüncüsünde ise insanın kuva-yı akliyesi tamamıyla kemâle vasıl olup hayır ve şerri tefrik ve temyiz iktidarını haiz olacağı muhakkak bulunur. Muaddel kırkıncı madde hayat-ı beşeri mes'uliyet-i cezaiye itibariyle iki devreye ayırmış ve nâ-baliğ olanları da mürâhık-ı mümeyyiz ve gayr-ı mümeyyiz tabiriyle kezalik ikiye tefrik etmiştir. Fakat bu tabirler tatbikatta müşkilatı mucib olmuş ve Muhakemat-ı Cezaiye Dairesinin 7 Safer 1291 [26 Mart 1874] tarihli bir kararı ile on üç yaşını ikmal etmeyenlere sıbyan nazarıyla bakılması ve on beş yaşını ikmal etmeyenlerin de bülüğları sabit olamadığı takdirde mürâhık-ı mümeyyiz addolunması takarrur etmiş idi. Binaenaleyh kırkıncı maddenin tadiline kadar cârî olan ahkam-ı cezaiyemiz icabınca on dört yaşına vasıl olmayan çocuklar sıbyandan madud olup işledikleri cürme müterettip cezaya müstehak olmazlar. On beş yaşını henüz ikmal etmemiş yani on dört yaşının ibtidasından on beş yaşının nihayetine kadar olan çocuklar bir cürüm işledikleri zaman bülüğları sabit olamazsa nâ-baliğ mürâhık addolunarak Kanun-ı Cezanın kırkıncı maddesi ahkamına tevfiқан mücazat olunurlardı ve nihayet on altı yaş ehliyet-i cezaiyeye mebde ittihaz edilmiş idi. Maddenin şekl-i aslîsinde hayat-ı beşerin tefrik olunduğu devirler arasında kat'î bir hadd-i fâsıl tayin edilmeyerek muahharan Meclis-i Vâlâ-yı Ahkam-ı Adliye Muhakemat-ı Cezaiye Dairesi'nin bir kararıyla bu

---

mahkumiyet hitam bulduğu takdirde selamet-i cereyan-ı tahkikatı haleldar etmemek üzere mahkumun-aleyhin mevkuf tutulmasından ibaret olmak lazım geleceğine ve şu takdirde evvelimde ilâm-ı cezaiyenin infazından teğafül eden memurînin hatasından mahkumun-aleyhin mutazarrır olması asla cevaz-ı kanunîye mukarin olamayıp tevkif müzekkeresiyle devam eden mevkufiyetin müddet-i cezaiye-i mahkumiyete mahsubu iktiza edeceği muvafık-ı adl ü kanun olacağına binaen Müdiriyyet-i müma-ileyhânın mütalaası vechile bu nev ahvalde mevkufiyet müddetinin mahkumiyet müddetine mahsubu lazım geleceği tezekkür kılındı. 9 Şubat 1331 [22 Şubat 1916]".

hadd-i fâsılın tayin olunması kanun ile karar-ı mezkuru mübelliğ emir arasında tezat husule getirmiş ve kanunlara bina-yı hükm etmesi lazım gelen hükkamın idari makamlardan i'tâ olunan o emre istinad etmeleri gibi mühim bir mahzura yol açmış idi. Hem bu mahzuru izâle etmek ve hem de madde-i kanuniyeyi daha kâbil-i tatbik bir hale ifrağ eylemek için 327 tarihinde kırkıncı madde dahi haylice bir tadil görmüştür.

Tadilât-ı vâkıa icabınca hayat-ı beşer eskisi gibi üç devreye değil dörde tefrik edilmiştir: Birincisi; on üç yaşının ikmaline kadar olan müddettir. Bu müddeti ikmal etmemiş olanlar işledikleri fiilden cezaen mes'ul addedilmemiştir. Bu çağda bulunanların temyiz ve ihtiyarı madud farz olunmuştur. Yalnız mahkemeler bu gibi etfalın terbiye ve tevkif için bir ıslahhaneye vaz'ına veyahut taahhüdname alınmak suretiyle ebeveyn veya veli ve vasilerine teslim olunmalarına karar verebilir. İkincisi; on dördün ibtidasından on beşin nihayetine kadar olan müddettir. Bu müddet zarfında çocuğun kuvve-i temyiziyesi zuhur etmiş ve fakat tamamıyla neşv u nema bulmamıştır. Kanun bu ciheti nazar-ı dikkate alarak cezayı tahfif eylemiştir. Üçüncüsü, on altının ibtidasından on sekizin hitamına kadar olan müddettir; bu sinde bulunanların da henüz tecrübe ve kemal ashabından addedilemeyeceklerine binaen bunların îkâ' ettikleri cürme müterettip cezanın da bi'n-nisbe az bir miktarının tenzil ve tahfifi muvafık-ı ma'delet görülmüştür. Dördüncüsü; on sekiz yaşından fazla olan müddet. Bu müddeti tecavüz edenlerin kuvve-i mümeyyizeye tamamıyla malik oldukları ve kendilerinin tecrübe ve kemal ashabından buldukları farz edilmiş ve işledikleri cürme kanunen terettüp eden cezanın tamamıyla mes'ul tutulmuşlardır.

Gerek hîn-i îkâ'-ı cürmde on üç yaşını ikmal etmiş olup da on beş yaşını itmam etmemiş olanların ve gerek on beş yaşını itmam etmiş olup da on sekiz yaşını ikmal etmemiş bulunanların cezaları ne suretle tahfif edileceği madde-i kanuniyede sırasıyla gösterilmiştir¹⁵.

¹⁵ On beş yaşını itmam etmiş olup da on sekiz yaşını ikmal etmemiş bulunanların tahfif-i cezalarına müteallik fıkra hükümetin tertip ve teklif ettiği layihaya dahil olmayıp bu fıkra madde-i kanuniyeye Meclis-i Umumi tarafından ilave edilmiştir. Maahaza tatbikatca bunun pek çok fenalığı görülmüş ve memleketimizde en ziyade cürüm îkâ' edenlerin bu sindeki eşhas olduğu anlaşılmıştır. Binaenaleyh madde-i mezkurenin tadil ve ıslahı şayan-ı temennidir.

Kırk İkinci Madde Zeyli

Müdafaa-i ırz u nefis insanların hukuk-ı tabiiyesindedir. Bu hakkı kabul ve teyit etmeyecek bir kanun tasavvur olunamaz. Kanun-ı Cezamız dahi yüz seksen altıncı maddesinde “müdafaa ve muhafaza-i nefis u ırz için vuku bulan katl ve cerh fiillerinin muaf” olduğunu beyan etmiş idi. Fakat tatbikatta bu maddenin pek çok noksanları görülmekte idi. Ez-cümle kanunun ibaresine nazaran bir kimse bu yolda îkâ’ ettiği katl veya cerh fiilinden dolayı muaf addedilebilmek için katl ve cerhi ancak kendi nefis ve ırzına karşı vukua gelen bir taarruzu def maksadıyla îkâ’ etmesi lazım gelmekte idi. Halbuki bir kimse kendi nefis veya ırzına karşı vukua gelecek taarruzu def etmek hakkına nasıl malik ise bi’l-farz zevcesinin ve sair ekarib ve taalukatının ve daha mutlak bir tabir ile hemnev’inin ırz ve nefisine karşı vaki olan taarruzu def etmek hakkına maliktir. Filhakika tadad ettiğimiz kimselerin ırz ve nefisine karşı bir taarruz vukuunu görüp de seyirci vaziyetinde kalmak ve o vaziyette kalmayı teklif etmek doğru bir şey değildi. Binaenaleyh müdafaa-i ırz u nefis uğrunda îkâ’ edilen ef’âlin muafiyetini tayin emrinde taarruzun yalnız müdafii nefis ve ırzına karşı değil aharın nefis ve ırzına karşı vukuu halinde müdafaaya esas olarak kabul etmek lazım geliyordu.

Sâniyen, müdafaa-i ırz u nefisten bâhis olan yüz seksen altıncı madde-i kanuniyede “müdafaa ve muhafaza-i nefis u ırz için vuku bulan katl ve cerh fiilleri muafıtır” denilerek müdafaanın meşruiyeti için vücudu elzem olan şerait büsbütün meskutun-anh bırakılmış idi. Halbuki bu şerait pek mühim olup kanunda zikir ve iraesî icab eder idi.

Sâlisen, taarruz her zaman ırz ve nefse karşı vukua gelmez. Bazen mala karşı dahi vukua gelir ve mal sahibinin irade ve ihtiyarını selb ve ihlal edecek bir mahiyeti haiz olabilir. Bu gibi ahvalde de müdafaanın meşruiyetini kabul etmek lazım gelirdi. İşte bu gibi nevakıs nazar-ı dikkate alınarak müdafaa-i ırz u nefisten bâhis olan yüz seksen altıncı madde kamilen ilga edilip onun yerine kırk ikinci madde-i kanuniyeye 22 Mayıs 1327 tarihinde bir zeyl ilave olunmuştur. ırz ve nefsi müdafaaya taalluk eden bu zeylin kırk ikinci maddeye ilavesi münasip idi. Çünkü kırk ikinci madde dahi kerhen îkâ’ olunan ef’âlin kanunen ma fuvv tutulduğundan bâhisdir.

Müdafaa-i ırz u nefis için bu maddeye ilave edilen 22 Mayıs 1327 tarihli zeylde evvela, nefis ve ırzı müdafaa yalnız müdafii nefis ve ırzına hasr ve tahsir

edilmemiş, gerek kendisinin ve gerek aharın ırz ve nefesine karşı müdafaanın meşruiyeti tecviz olunmuştur.

Sâniyen; müdafaanın meşruiyetini istilzam edecek ahval ve şerait tasrih edilmiştir. Bunlar da,

- 1) Taarruzun nefis ve ırza karşı vukua gelmesi,
- 2) Ahar suretle taharrüz mümkün olmaması,
- 3) Taarruzun nâ-hak olması,

4) Müdafaanın da bu taarruz-ı nâ-hakkı ancak fi'l-hâl def' zaruretiyle ikâ' edilmiş bulunmasıdır. Binaenaleyh mutaarrızun-aleyhin işbu taarruzu ahar suretle def' ve izâleye iktidarı mevcut iken daima yapmayıp da bi'l-farz mütearrızı katledecek olur ise veyahut taarruz esasen kanunî olur, mesela, bir hükümet memurunun vazife-i kanuniyesini ale'l-usul ifa etmesinden ibaret bulunursa müdafaanın meşruiyeti kabul edilemeyeceği gibi taarruzun zevalinden sonra vukua gelen ve taarruzu filhakika def' zaruretine müstenit olmayıp intikam hissinden tevellüd eden ef'âl müdafaa mahiyetini iktisap edemez.

Sâlisen, lağvedilen yüz seksen altıncı madde-i kanuniyede müdafaa ve muhafaza-i nefis u ırz için vuku bulan katl ve cerh fiillerinin muaf olduğu beyan edilmiş idi. Halbuki taarruzu def' için bir kimsenin yalnız mütearrızı katl ve cerh suretiyle müdafaa etmesi lazım gelmez. Onu döverek veyahut bağlayarak taarruz ve tecavüzünü men' etmesi de mümkündür. İşte bu imkan dahi nazar-ı dikkate alınarak madde-i kanuniyede "katl ve cerh" kelimelerinin yerine "fiil" tabiri istimal edilmiştir.

Râbian, mala karşı vuku bulan ve mal sahibinin irade ve ihtiyarını selb ve ihlal edebilecek bir mahiyeti haiz olan taarruzları def' için ikâ' olunan fiilin muafiyeti de kabul edilmiştir.

Hâmisen; hükm-i kanuni veya merci-i kanunisinden sadır olup infazı vazifeten zaruri olan bir emri icra suretiyle ikâ' edilen fiilin cürüm addolunamayacağına dair işbu zeyle bir fıkra-i nihaiye ilave edilmiştir. Vâkıa Kanun-ı Cezanın mukabeleden bâhis olan yüz seksen dokuzuncu maddesinde "bi'l-mukabele vuku bulan katl ve cerh ve darb fiillerini irtikap eden kimse keza-lik mazurdur" denildikten sonra bu maddenin fıkra-i ahiresinde "fakat zabıta memurları bu babda müstesna olarak onlar vazife-i memuriyetlerini icrada nizam-ı mahsusunun gösterdiği mesağ üzere ikâ' edebilecekleri katl ve cerh ve darb fiillerinden mes'ul olmazlar. Ve onlara mukabele edenler bir vechile mazur olamazlar" denilmiş ise de böyle hükm-i kanun u nizama imtisalen ikâ' edilen

efâlden mukabeleye mütedair olan madde-i kanuniyede bahsolunmaktan ziyade bunun cürüm addolunamayan efâli tadad eden işbu kırk ikinci madde zeyline ilavesi şüphesiz daha münasip idi. İşte bu münasebet nazar-ı dikkate alınarak yüz seksen dokuzuncu maddenin fikra-i ahiresi ilga edilmiş ve onun yerine kırk ikinci madde zeyline daha vâsi bir hükmü muhtevi olmak üzere bir fikra ilave olunmuştur.

Kırk Beşinci Madde

Kanunun 22 Mayıs 1327 tarihinde tadil olunan mühim maddelerinden biri de iştirak-i cürmden bâhis bulunan kırk beşinci maddesidir. Filhakika bu maddenin tadiline, tavzih ve tafsiline ihtiyac-ı katî var idi. Çünkü “bir cürmün müşterek failleri kanunun sarahati olmayan mevadda ol cürmün fail-i müstakilli gibi mücazat olunur” ibaresini muhtevi olan madde-i muaddele tatbik-i cezada tecelli-i adalete imkan bırakmamakta idi. Kanunda hem-fiiller ve fer’an zî-medhal olanlar tefrik ve tarif edilmemiş idi ki hükkam tayin-i ceza emrinde bir nisbet-i âdileyi muhafaza edebilsin. Tadilât-ı vâkıa ile madde-i kezkure tevzi ve temin-i adle hâdim bir şekle ifrağ olunmuştur. İşbu tadilât icabınca bir cürümde müşterek olanlar iki kısma ayrılmış, birincisine “hem-fail” ikincisine “fer’an zî-medhal” denilmiştir. Metn-i kanunun tarifine göre bir cinayet veya cünhayı müttehiden îkâ eden veyahut efâl-i müteaddideden mürekkep bir cinayet veya cünhada cürmün husulü maksadıyla efâl-i mezbureden birini veya birkaçını icra eyleyen eşhasa hem-fail denilir. Fer an zî-medhallere gelince; kanun bunları bir suret-i mücmelede tarif etmemiş, bir cürme iştirak eden eşhasın fer’an zî-medhal addolunmalarını istilzam eden efâl ve ahvali tadad eylemiştir. Tayin-i ceza cihetine gelince, hem-faillerin fail-i müstakil gibi mücazat olunacağı tasrih edilmiştir. Fer’an zî-medhal olanlar ise kanunun sarahati olan mahallerde sarahat-i kanuniye mucebince mücazat edilir. Aksi takdirde bunların fail-i müstakil gibi ceza görmesi muvafık-ı adalet olamayacağı mülahazasıyla haklarında daha hafif bir ceza tertip ve irâe ve metn-i kanunda tavzih olunmuştur.

Kırk Altıncı Madde

Fiile çıkmış bir cürüm ile teşebbüs derecesinde kalmış cürmün cezaları bey-ninde bir fark gözetilememesi, aynı cezanın tayin edilmesi öteden beri mucib-i itiraz olan hususâtandır. Bizim Kanun-ı Cezada müteşebbisler hakkında bir

kaide-i umumiye beyan olunmamış, bazı yerlerde müteşebbisler hakkında fiile çıkmış cürmün faili hakkında muayyen olan ceza tayin edilmiş, bazı yerlerde dahi bunun aksi olarak muhtelif suretlerle mücazat tertip olunmuş idi. Kanunun 22 Mayıs 1327 tarihindeki tadilâtı esnasında teşebbüs-i cürme dair olan kavaidi mübeyyen bir maddenin derci münasip görülmüş ve on birinci madde ile hükmü münfesi olan kırk altıncı madde yerine teşebbüs-i cürmden bâhis bir madde ikame edilmiştir.

Bu madde hükmünce cinayet ef'âline teşebbüs ale'l-ıtlak müstelzim-i cezadır. Cünhanın icrasına teşebbüs ise ancak kanunun sarahati olan yerlerde cezayı istilzam eder. Kabahatlere gelince, bunların ehemmiyetsizliği hasebiyle teşebbüslerine karşı tertib-i cezaya lüzum görülmemektedir. Ef'âl-i cinaiyeye teşebbüs dahi iki kısma ayrılmıştır: Teşebbüs-i nâkıs, teşebbüs-i tâm. Maddenin fıkra-i ûlâsı teşebbüs-i nâkıstan bâhistir. Şöyle ki: Bir kimse bir cinayet ikâ'ını tasmin edip de vesâit-i mahsusa ile icrasına bed' ederek yed-i ihtiyarında olmayan esbab-ı mania hayluletiyle ol cinayetin husulüne muktezi ef'âli ikmal edememiş ise madde-i kanuniyede derecâtı tasrih edildiği üzere hakkında ceza tayin olunur ki bu ceza fiilin ikmal halinde terettüp edecek cezadan noksandır. Teşebbüs-i tâmma gelince bunun cezası da cürm-i tâmmın cezasından noksandır. Fakat teşebbüs-i nâkıs derecesinde kalan cürmün cezasından ağır-cadır ki bunun derecâtı dahi madde-i kanuniye metninde musarrahtır.

Kırk Yedinci Madde

Bir cürmün suret-i vukuuna nazaran failin müstehak olacağı cezanın derecesi pek ziyade tahavvül eder. Gerçi vâzı'-ı kanun bunu teemmül ederek ekser mevadd-ı kanuniyede cezayı bir hadd-i azam ile hadd-i asgar beyninde göstermiş ve bu iki had arasında bir ceza tayinini hükkamın re'y ve takdirine terk ve havale etmiş ise de tecrübe bunun da kifayetsizliğini meydana koymuş ve hakimlere daha vâsi bir salahiyet it'âsı icab etmiştir. Filhakika bazı ceraimden dolayı kanunen muayyen olan cezanın hadd-i asgarı bile fiilin suret-i vukuuna göre gayet ağır görülerek mahkemeler bu derecede cezayı dahi hükmedemeyip maznun veya müttehemlerin beraati yolunda karar ittihazına mecbur kalmakta idi. İşte bu lüzuma müstenittir ki mukaddema tahfif ve tebdil-i cezadan bâhis olan kırk yedinci madde, 22 Mayıs 1327 tarihindeki tadilât esnasında tashih ve tadil olunarak bir cürümde tahfif-i cezayı mucib esbab-ı takdiriye mevcut

olduğu takdirde cezanın ne suretle tahfif edileceği tasrih olunmuş ve madde-i muaddelede tahfif ve tebdil-i ceza için behemehal irade-i mülûkanenin istihsali meşrut iken madde-i kâimedede tahvil-i ceza salahiyeti hükkama verilmiştir.